

Міністерство освіти і науки України

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти**

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**Формування екологічної свідомості молодших школярів у початкових
класах шкіл в селі Пийтерфолво**

Борнемісо Еніки Левентівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма 013 Початкова освіта

Спеціальність Початкова освіта

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

Габода Є. Б.

ст. викладач

Завідувач кафедри :

Біда Олена Анатоліївна

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, « ___ » _____ 2024 року

Протокол № _____ / 2024

Міністерство освіти і науки України

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти**

Кваліфікаційна робота

**Формування екологічної свідомості молодших школярів у початкових
класах шкіл в селі Пийтерфолво**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

Борнемісо Еніке Левентівна

освітня програма 013 Початкова освіта

спеціальність Початкова освіта

Науковий керівник: **Габода Є. Б.**

ст. викладач

Рецензент: **Тягур Василь Михайлович**

кандидат педагогічних наук, доцент

Берегове
2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék

Környezetóvó magatartás kialakításának szerepe kisiskolás korban a Péterfalvi Kistérség Iskoláinak elemi osztályaiban

Szakedolgozat

Készítette: Bornemisza Enikő

IV. évfolyamos Tanító

szakos hallgató

Témavezető: Gabóda Éva

adjunktus

Recenzens: Tyahur László

kandidátus, docens

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. УТОЧНЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	8
1.1 Визначення екологічної освіти, пояснення суміжних понять	8
1.2 Історія розвитку екологічної освіти	9
II. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	11
2.1 Найбільші екологічні проблеми	11
2.2 Міжнародні та громадські рухи, закони про охорону навколишнього середовища	12
2.3 В Україні проведені конференції та закони	14
III. МЕТА ТА ПРИНЦИПИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ	15
IV. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ	18
4.1 Стратегії екологічної освіти	18
4.2 Педагогіка стійкості	18
4.3 Напрями екологічної освіти	19
4.4 Агломерат шкільного екологічного виховання	20
4.5 Система вимог у молодших класах	22
V. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОБІЗНАНОСТІ В 3 ВИБРАНИХ ШКОЛАХ ПІЙТЕРФОЛВІВСЬКА ТГ	26
5.1 Місце проведення дослідження	26
5.2 Цілі та гіпотези дослідження та аналіз	27
5.3 Висновок	39
ВИСНОВОК	40
РЕЗЮМЕ	41
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	42
ВКЛАДЕННЯ	45

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A KÖRNYEZETI NEVELÉS FONTOSABB FOGALMAINAK TISZTÁZÁSA	8
1.1 A környezeti nevelés definiálása, a hozzá kapcsolódó fogalmak megmagyarázása	8
1.2 A környezeti nevelés kialakulásának története	9
II. A KÖRNYEZETI NEVELÉS ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEM KAPCSOLATA	11
2.1 A legnagyobb környezeti problémák	11
2.2 Nemzetközi mozgalmak, törvények a környezetvédelem érdekében	12
2.3 Ukrajnában megtartott konferenciák és törvények	14
III. A KÖRNYEZETI NEVELÉS CÉLJA ÉS ALAPELVEI	15
IV. A KÖRNYEZETI NEVELÉS BEVEZETÉSE AZ ISKOLÁKBA	18
4.1 Környezeti nevelési stratégiák	18
4.2 A fenntarthatóság pedagógiája.....	18
4.3 A környezeti nevelés területei.....	19
4.4 Az iskolai környezeti nevelés szinterei.....	20
4.5 Követelmény rendszer az alsó osztályokban	22
V. KÖRNYEZETISMERETI TUDÁS FELMÉRÉSE A PÉTERFALVI KISTÉRSÉG 3 VÁLASZTOTT ISKOLJÁBAN	26
5.1 A kutatás helyszíne	26
5.2 A kutatás céljai, hipotézisei, módszere és elemzése	27
5.3 Következtetés	39
ÖSSZEFOGLALÁS	40
UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÁS (REZÜMÉ)	41
FELHASZNÁLT IRODALOM	42
MÉLLÉKLETEK	45

BEVEZETÉS

A súlyosbodó ökológiai helyzet miatt fontos szerepe van a környezetóvó magatartásnak. Nemcsak a felnőtteknek, de a gyerekeknek is szükségük van arra, hogy elsajátítsák a környezetvédelmet. Szükségük van az embereknek arra, hogy megtanuljanak érzelmeket fűzni a természethez, szeretni és megóvni azt. Meg kell találnunk és vissza kell állítanunk az ember és természet közötti kiegyensúlyozott kapcsolatot.

A környezeti nevelés első színtere a család, később azonban a tanulási intézmények és az azokban lévő pedagógusok, akik segíthetnek a környezetóvó magatartás kialakításában. A *Környezetóvó magatartás kialakításának szerepe kisiskolás korban a Péterfalvi Kistérség Iskoláinak elemi osztályaiban* című szakdolgozat a kisiskolás tanulók környezetóvó magatartásának kialakítását veszi figyelembe.

A szakdolgozat először definiálja a környezeti nevelést, megmagyarázza a hozzá kapcsolódó fogalmakat. Ezt követően rövid betekintést kaphatunk a környezeti nevelés történetébe.

A fogalmak magyarázata után tárgyalja a környezeti nevelés kialakítását és kapcsolatát a környezetvédelemmel. Megismerkedünk a legnagyobb környezeti problémákkal, valamint a különböző környezetvédelmi törvényekkel és konferenciákkal.

A szakdolgozat elsődleges célja a környezeti nevelés alapelveinek bemutatása. Kitér arra, hogy mi a környezeti nevelés célja, a nevelés céljának különböző kategóriája; arra, hogy mi a jelentősége a környezeti nevelésnek; és szakirodalmak és disszertációk által feltárja ezeknek a kidolgozott definícióit.

Másodlagos célja a környezeti nevelés stílusainak és a módszereinek bemutatása. Megtudhatjuk pontosan milyen módszerekkel kell tanítanunk vagy nevelnünk a gyerekeket a környezetvédelemre. Fontos, hogy a gyerekek ne csak lexikai tudással rendelkezzenek, hanem gyakorlatban is alkalmazzák azokat.

Emellett az iskolák környezeti nevelését munkáját mutatja be. Megismerhetjük milyen lehetőségek vannak a környezeti nevelésre az általános iskolákban és megtudhatjuk azt is, milyen környezetvédelmi feladatokat végeznek el a kisiskoláskorban.

Végezetül a Péterfalvi Kistérség három iskolájában végzett kutatásom eredményeit mutatom be.

A szakirodalom feldolgozása során legfőképp Havas Péter és Krakker Anna munkáival ismerkedtem meg és használtam fel a környezeti nevelés fogalmának meghatározásában. A környezeti nevelés kapcsolatát a környezetvédelemmel Kollarics Tímea munkájának a

feldolgozásával fejtettem ki. A környezeti nevelés célját és alapelveit Ádám Ferencné és Boldis Anna Kornélia munkájából ismerhettem meg. A kutatásom segítségeként a 1-4. osztályos Felfedezem a világot tankönyvet használtam az önállóan összeállított kérdőív elkészítéséhez.

I. A KÖRNYEZETI NEVELÉS FONTOSABB FOGALMAINAK TISZTÁZÁSA

Földünk egyre válságosabb állapotban van. Az ember hódítása következtében csak pusztítja környezetét. Pusztulnak az élőhelyek, növények és egyes állatfajok is. Szennyeződik a talaj, a víz és a levegő. Sürgős változásra van szükség, ha továbbra is ezt a bolygót szeretnénk lakni.

A tudósok rájöttek, hogy ez a sürgős változás nem fog egyről a kettőre sikerülni, már az embereknek kisgyermek korától kezdődően szükségük van arra, hogy tanulják a környezetvédelmet. Emellett pedig szüksége van a világnak olyan pedagógusokra, akik a környezeti nevelést tanítják.

1.1 A környezeti nevelés definiálása, a hozzá kapcsolódó fogalmak megmagyarázása

A környezeti nevelés fogalmát többféleképpen is definiálják. Sokan még ma sem tudtak rájönni pontosan mi is az a környezeti nevelés. Úgy gondolják ez azért van, mert a fogalom elég összetett és folyamatosan változik a jelentősége, ezenkívül minden embernek mást jelent, máshogy értelmezi vagy másképp szeretné védeni a környezetét, nem pedig ahogy az előírások meghatározzák.

A környezeti nevelés nem hiába környezeti és nem természeti. A természet az, amibe az első emberek és élőlények bele születtek, amit a Földünk adott nekünk. A környezetbe bele értetődik a mesterségesen létrehozott elemek is. Ezek ellenére a környezeti nevelés magába foglalja a természetvédelmi nevelést is. Ezenkívül fontos megemlíteni azt is, hogy miért nevelés és miért nem oktatás. A nevelés pontosabban a tanulók és diákok személyiségének átformálását és a helyes irányba terelést foglalja magába. Az oktatás az ismeret átadása, de a nevelésbe mindig beleértjük az oktatást is.

Mint ahogy említettem a környezet nevelést többféleképpen is definiálják. A Tbiliszi tartott 1977-es nevelési konferencia zárójelentésében az alábbi definíciót olvashatjuk: „A környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri legtagabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Ismeretekkel, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén”. (Krakker, 2016: 40).

„A környezeti nevelés olyan értékek felismerésének és olyan fogalmak meghatározásának folyamata, amelyek segítenek az ember és kultúrája, valamint az őt körülvevő biofizikai környezet sokrétű kapcsolatának megértéséhez és értékeléséhez szükséges készségek és hozzáállás kifejlesztésében. A környezeti nevelés hatást gyakorol a környezet

minőségét érintő döntéshozatalra, személyiségformálásra és egy széles értelemben vett viselkedésmód kialakítására.” (Krakker, 2016: 41).

A környezeti nevelés egy olyan folyamat, amely által a pedagógus felkészíti a tanulót a környezetének a megismerésére, a tapasztalatok megszerzésére és feldolgozására, emellett pedig az élő és élettelen környezet érdekeit is figyelembe véve, az az pontosan mit és hogyan kellene cselekedniük, hogy ez a környezetüknek és nekik is jó és megfelelő legyen.

Fontos, hogy a nevelés és oktatás során, egyfajta kötődés alakuljon ki a gyermek és környezete között, hisz az egész környezetóvás is egy érzelmi kapcsolaton alapul a környezetünkkel és a természettel szemben. Szükséges még, hogy ez felkeltse a gyermek érdeklődését a környezet aktív megismerésére. A környezetvédelmi kérdésekben pedig kreatív gondolkodásmódot kell használni és ezt kialakítani a gyerekekben is. Ez olyan lehetőség, ami a kommunikációs készségeket is fejleszti. A környezetért való nevelés a környezettel szembeni gondoskodó magatartás és egyéni felelősség érzésének kialakítását szolgálja.

A nevelés során kialakult érdeklődés vagy gondolkodásmód segítségével a tanulók különböző célok megvalósítására is képesek lesznek, mint például a kampányok, szemétszedés stb. A tanulónak élveznie kell, amit csinál és szüksége van önálló élményszerzésekre is.

A környezeti nevelés:

- az ökológiai és a társadalmi rendszerek ismeretén alapul, egyaránt merít a természet- és társadalomtudományokból és a humán tantárgyakból.

-túlmutat a biológiai és fizikai jelenségeken, figyelembe veszi a környezeti témakörök társadalmi gazdasági, politikai, technológiai, kulturális, történelmi, erkölcsi és esztétikai aspektusait is.

-felismeri, hogy az érzések, értékek, attitűdök és felfogások megértése központi jelentőségű és létfontosságú a környezeti témakörök elemzéséhez és a környezeti problémák megoldásához és hangsúlyozza a kritikus gondolkodás és a problémamegoldó gondolkodás képességeinek szükségességét az információkon és mérlegesen alapuló személyes döntéshozatalban és társadalmi cselekvésben (Varga, 2004: 23).

1.2 A környezeti nevelés kialakulásának története

Környezeti nevelés kialakulása egybefüggő a fogalom kialakulásával és változásával is. Már az ókorban is nagy figyelmet fordítottak a természetben és a természetről való kutatásban.

A XVI. században élt Montaigne elmélete szerint a környezetvédelmi tudás nem a könyvekből szerezhető meg, hanem inkább a környezet megfigyeléséből vagy a környezetbéli tapasztalatok gyűjtéséből.

A környezetvédelem története nagyban összefügg az ipari forradalom kialakulásával is. A gyárak, a szénhasználat és a vegyi anyagok nagyban hozzájárultak a levegőszennyeződéshez. A rengeteg szeméttelés és környezetszennyezés pedig tönkretette a talajt is.

A tudósok és a civil emberek is rájöttek, hogy nem elég csak csökkenteni az autók, gyárak, vagy a különböző talajok és vizek szennyezését, hanem minden embernek tennie kell valamit annak érdekében, hogy gyermekeik és unokáik számára is élhetővé tegyék a bolygót.

Ennek hatására a 20. században rengeteg civil és nemzetközi szervezet is kialakult a környezetvédelem érdekében. Emellett különböző mozgalmakat és eseményeket is indítottak el, de nagyban hozzájárultak még az irodalmi, például: Rachel Carlson "Néma Tavasz" című könyve; és történelmi események is, amelyek a Föld megmentésére bíztatták az embereket.

Az első és legnagyobbak mondható természetvédelmi intézményt 1872-ben hozták létre az Egyesült Államokban, ami a világ első nemzeti parkja is a Yellowstone Nemzeti Park. A park célja, hogy megőrizze a természeti és környezeti értékeket, emellett helyreállítsa és fenntartsa a különböző fajok és növények életműködését.

Az 1900-as években kezdett feltűnni az iskolai tantervekben történő környezeti nevelés oktatása. Ekkor a természet ismeretét és a környezetvédelmi nevelés volt a legfőbb céljuk.

Az 1930-as években Amerikában fellendült a természetvédelmi oktatás, aminek a célja az volt, hogy felhívja az emberek figyelmét a kialakuló környezeti problémákra és a természeti erőforrások megőrzésének fontosságára.

1968-ban Dr. William Stapp a Michigani Egyetem végzős hallgatóival kidolgozta a környezeti nevelés legelső hivatalos definícióját, mely szerint a környezeti nevelés célja olyan állampolgárok nevelése, akik jól ismerik a biológiai és fizikai környezetet és annak problémáit, tudják, hogyan segíthetnek a problémák megoldásában, és ehhez rendelkeznek a megfelelő motivációval (Havas, 2001).

II. A KÖRNYEZETI NEVELÉS ÉS A KÖRNYEZETVÉDELEM KAPCSOLATA

A környezetvédelem és környezeti nevelés alapjainak elsajátításához először a környezet fogalmát kell tisztázni. A környezet- és természetvédelmi lexikon szerint A környezet az élő szervezeteket körülvevő fizikai, biológiai és kémiai körülmények összessége (Környezet- és Természetvédelmi Lexikon, 2002). A környezeti feltételek a szárazföld, a levegő, a víz, a vadon élő állatok, növények és az ember alkotta környezet.

A környezetünk kétféle lehet: természetes, amibe beleszületett az ember és amire szüksége van. Ebbe beletartozhat a víz, a különböző óceánok, tengerek, folyók, tavak, de a gleccserek is. A föld, a talaj, valamint a földben fellelhető ásványi anyagok és kincsek is. A levegő és az élő és élettelen természet. És a mesterséges környezet, amit az ember hozott létre, átalakított vagy benépesített.

A természetes vagy mesterséges környezetünk megvédéséhez külön fajta környezetvédelmi ágazatokat hoztak létre. A legelterjedtebb eközött az maga a természetvédelem, az állatok, a növények, a táj és az élettelen természet védelme. Az első időkhöz képest nagyon megfogyatkozott az élővilág, rengeteg állatfaj és növényfaj kihalt, emellett pedig még több fajt a kihalás veszélye fenyeget. Ezeknek értelmében hoztak létre különböző természetvédelmi parkokat, helyeket stb.

Valamint van még a talajvédelem, a vízvédelem és a levegőtisztaság-védelem. Az iparosodás végett sok szmog, füst, olaj vagy elpusztíthatatlan anyagok kerültek a levegőbe, a vízbe és a talajba is. Alakult még hulladékgazdálkodás is, ami az egyik legfontosabb (Kollarics, 2014).

2.1 A legnagyobb környezeti problémák

Az emberek elsősorban a vízellátással, a légszennyezéssel, a talajszennyezéssel és a vegyi anyagokkal kapcsolatos problémákat tartják a leginkább aggasztónak. Sajnos ezek mellett még több globális problémákkal kell megküzdenie a jövő nemzedékének és nekünk is. Az első ilyen probléma az **éhínség**. Sokan figyelembe sem veszik, mivel nem érzik a probléma súlyosságát. Körülbelül 20 millió ember éhezik Afrikában. Az UNICEF alapítvány segítségével különböző alakulatok jöttek létre, hogy orvosolják ezt a problémát.

A másik hasonló probléma az **ivóvízhiány**. Ez a probléma különösen a száraz övezetekben, és a klímaváltozással leginkább érintett területeken alakult ki, valamint azokban az országokban, ahol az olvadó gleccserekből nyerték az ivóvizet.

A **túlnépesedés**, leginkább az ázsiai országokban probléma, de közvetve minden országot érint. Kevés az élelem, kimerülnek a tengerek, és az ivóvíz is fogyóban van. Napjainkban pedig több, mint 7 milliárd ember él a Földön.

Energiaválság, ásványi anyagok kimerülése: a Földön mindenhol probléma, a kőolaj-, földgáz- és kőszénkészletek kimerülése. A legnagyobb energiafogyasztók az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, de még a háztartás is.

Üvegházhatás fokozódása és ennek következtében globális felmelegedés: oka elsősorban a nagymértékű szén-dioxid-kibocsátás világszinten.

Elsivatagosodás: a kiirtott erdők miatt alakul ki. Elsősorban a száraz övezetekben.

Vízszennyezés: a világon mindenhol egy nagy probléma.

Talajszennyezés: a talaj túlhasználtsága és a nem megfelelő tevékenységek következményeként alakul ki. Emiatt kevesebb termőföldet tudunk használatba venni.

Hulladék elhelyezés: a legismertebb és legalapvetőbb probléma. A Föld minden részén gondokat okoz.

Veszélyeztetett fajok: az állat- és növényfajok kihalása jelenleg ezerszerese a normál értéknek (Kollarics, 2014).

2.2 Nemzetközi mozgalmak, törvények a környezetvédelem érdekében

Az első és szinte legfontosabb az UNESCO, azaz Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének megalakulása. Az UNESCO nem feltétlenül a környezetvédelem és a környezeti nevelés miatt alakult meg, de nagyban hozzájárult az ilyen mozgalmak és törvények kialakulásában. 1945. november 16-án fogadták el a létrehozását, 44 állam képviselőinek jelenlétében. Az UNESCO-nak jelenleg 195 tagállama és 10 társult állama van.

1962-től számítjuk napjaink nagyobb mozgalmainak születését. Ilyenek például a Greenpeace vagy a Friends of the Earth, magyarul a Föld Barátai.

A Greenpeace a világ legnagyobb független természetvédelmi és környezetvédelmi szervezete. 1971-ben alapították, a központja ma Amszterdamban található. A szervezet célja, hogy terjessze a környezettudatosságot, valamint, hogy felderítse a környezetet pusztító tevékenységeket (Kollarics, 2014).

A Föld barátai, Anglia, Wales és Észak-Írország (más néven EWNI) a világ 75 nemzeti csoportjának egyike. A Föld Barátai társaságot 1971-ben alapították Angliában, két évvel azután, hogy a csoportot már 1969-ben megalapították először San Franciscóban.

1970. április 22-én Amerikában tüntetés volt a vizek és a levegő tisztaságáért, az élővilág leromlásának megállításáért. Innen ered a Föld napja jeles nap.

A legjelentősebb mérföldkövek a környezetvédelem történetében (a teljesség igénye nélkül):

1972. Stockholm: ENSZ Konferencia az emberi környezetről - A nyilatkozatban a kormányok ünnepélyesen kötelezettséget vállaltak, hogy megóvják és jobbra teszik az ember környezetét a mai és a jövő nemzedékek számára (első környezetvédelmi világkonferencia, ma ezen a napon a környezetvédelmi világnapot ünnepeljük)

Az ENSZ első hivatalos dokumentuma a környezeti nevelésről a Belgrádi Charta volt 1975-ben (Kollarics, 2014:7).

Az iskolai környezeti nevelés célját, területeit és módszereit határozottan és irányt adóan a tbiliszi UNESCO Környezeti Nevelési Kormányközi Konferencia fogalmazta meg 1978-ban, amely szerint „a környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik, amely ismeri legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Tudással, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén” (Schróth, 2015:4).

1979: A nagy távolságra jutó, országhatáron átterjedő légszennyezésről szóló Genfi Egyezmény

1979: „Müncheni Ajánlás”, a környezeti nevelés koncepcióját az UNESCO Konferencia terjesztette elő az ajánlás keretében, amely rámutatott arra, hogy a környezeti nevelés a problémamegoldás az ökológiai válságból a tudomány és technológia segítségével.

1987: Fenntartható fejlődés fogalmának megjelenése

1992. Rio de Janeiro: Környezet és Fejlődés Világkonferencia - A riói konferencián a fenntartható fejlődésre vonatkozó fontos dokumentumokat fogadtak el, amely olyan fejlődést jelent, amely kielégíti a jelen igényeket anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit

1992: Riói Egyezmény a biológiai sokféleségről

2002. Johannesburg: Fenntartható Fejlődés Világkonferencia- áttekintették a riói konferencia óta eltelt tíz évet, értékelték az elért eredményeket, a kitűzött célok megvalósulását, illetve feltárták a megvalósítást akadályozó tényezőket, az elmaradások okait

2005. Torino: Környezeti Nevelési Világkonferencia (Kollarics, 2014:7-8).

2.3 Ukrajnában megtartott konferenciák és törvények

A biológiai sokféleség védelméről szóló egyezmény alapján, amelyhez csatlakozott Ukrajna is, létrehozták az ukrajnai biológiai sokféleség megóvásának koncepcióját (1997). Ennek a megvalósításához kidolgozták Ukrajna nemzeti biológiai sokféleség megőrzésének 1998-2015 programját. 2004-ben Ukrajna Miniszterelnöki Hivatala elfogadta Ukrajna biológiai sokféleség megőrzésének 2005-2025 országos programjának koncepcióját. Eszerint Ukrajna biológiai sokfélesége védelmet élvez, mint nemzeti vagyon, annak megőrzése és racionális felhasználása az ország stabil fejlődésének elengedhetetlen előfeltétele (Osztapcsenko, Bálán, Kompanec, Ruskovszkij, 2019).

Ukrajna Vörös Könyve.

Ukrajna Vörös könyvének első kiadása 1980-ban került napvilágra, a következő 1994-ben (állatok) és 1996-ban (növények és gombák), a harmadik 2009-ben.

1992-ben Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa elfogadta „Ukrajna Vörös Könyvéről szóló rendeletet” 2002-ben - „Ukrajna Vörös Könyvéről szóló” törvényt. Ennek a törvénynek az értelmében a ritka és veszélyeztetett Ukrajna Vörös Könyvébe felvett állat- és növényfajok (alfajok) védelmét, felhasználását és szaporítását a következő ukrán törvények szabályozzák: „A természetvédelemről szóló”, „Az állatvilágról szóló”, „A növényvilágról szóló”, „Ukrajna Természetvédelmi Alapjáról szóló”, „A bántalmazott állatok védelméről szóló” és más jogi előírások. Az ukrán törvényhozás értelmében 10 évente új Ukrajnai Vörös Könyvet kell kiadni (Osztapcsenko, Bálán, Kompanec, Ruskovszkij, 2019).

A biológiai sokféleség megőrzésének törvénye mellett Ukrajnában még sok más törvény is el lett fogadva, mint például: a „A környezetvédelemről szóló” törvény, amit 1991-ben fogadtak el, „Ukrajna természetvédelmi alapjáról szóló” törvény (1992), „Az állatvilágról szóló” (1993) és a „A növényvilágról szóló” törvény (1999).

Mint ENSZ tagállam, Ukrajna 18 természetvédelmi megállapodásban vesz részt. Csatlakozott, a fauna és flóra vadfajainak nemzetközi kereskedelmi egyezményéhez (1975), és a biológiai sokféleség megőrzésének egyezményéhez (1992) is (Osztapcsenko, Bálán, Kompanec, Ruskovszkij, 2019).

III. A KÖRNYEZETI NEVELÉS CÉLJA ÉS ALAPELVEI

„A környezeti nevelés célja a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése. Távollabbról nézve a környezeti nevelés a természet – s benne az emberi társadalom – harmóniájának megőrzését, fenntartását célozza. Célja az épített és társadalmi környezet, az embert tisztelő szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása.” (Schróth, 2015:8).

Környezeti nevelés célja a kisgyermek környezet védő és környezetbarát magatartásának és életvitelének fokozatos elősegítése. A környezettel harmóniában élő, ember nevelése, aki odafigyel a környezetére, Környezettudatos gondolkodású és ehhez megfelelő tudással és motivációval bír.

A környezeti nevelés esetében a környezeti attitűd kialakítása a cél. A környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel kialakításához nem elegendőek önmagukban a kognitív követelmények. A megszerzett tudás mellett az érzelmi viszonyulás és a környezetbarát szokásrend kialakítása is kívánatos. Az egyéni magatartás és szokások változása érdekében el kell fogadni a fenntartható élet etikáját. A környezeti nevelés az érzelmi ráhatást és a szokásformálást hasonló fontosságúnak tartja, mint az ismeretek megszerzését. Legtöbb szokásunk alapja a korai életkorhoz kapcsolódik, mélyen begyökerezve tudatalattinkba, irányítva későbbi cselekvéseinket, döntéseinket. A kisiskolás kor aktív szakasz a környezettudatos magatartás, az ökológiai szemlélet formálása szempontjából (Ádám – Boldis, 2019).

A környezetvédelmi nevelés céljainak kategóriái:

1. Tudatosság: társadalmi csoportok és egyének tudatosságának és érzékenységének növelése a természet és a hozzá kapcsolódó területek iránt
2. Tudás: társadalmi csoportok és egyének hozzásegítése az alapvetően szükséges tapasztalatokhoz és ismertekhez a környezeti kérdésekben és a kapcsolódó területeken.
3. Attitűdök: társadalmi csoportok és egyének megismertetése olyan értékekkel, szempontokkal, amelyek a környezet ügyét szolgálják, és arra serkentenek, hogy minél többen vegyenek részt a természet védelmében és javításában.
4. Készségek: társadalmi csoportok és egyének hozzásegítése olyan készségek elsajátításához, amelyekkel azonosíthatják és megoldhatják a környezeti problémákat.
5. Részvétel: alkalmat teremt társadalmi csoportok és egyének számára, hogy minden szinten aktív szerepet vállaljanak a környezeti problémák megoldásában (Havas, 1993:22).

A helyes életmód hatására kialakulnak azok a szokások, amelyek megalapozzák a környezetbarát életvitelt, amely példa a szülők és a közvetlen környezet számára is. Célunk, hogy a gyermekek minél többet tudjanak meg környezetükről, óvják értékeit és így kellő tájékozottságot szerezzenek környezetük védelmének fontosságát illetően.

A környezeti nevelés alapelvei:

1. A mai kisgyermek környezeti nevelése már jóval az iskolakezdés előtt elkezdődik. Sőt már a gyermek szüleinek a környezeti nevelésétől kialakul. Az egész életre szóló élmények, benyomások meghatározzák a leendő felnőtt gondolkodását és életmódját a környezetével kapcsolatban. Természetesen ez a nevelés és oktatás folytatódik az iskola minden szintjén, és nem fejeződik be az iskola befejezésével sem.
2. A környezeti nevelés ökológiai és holisztikus szemléletet képvisel. Ökológiai és holisztikus szemlélettel a környezetünket egészként tekintjük, tudomásul vesszük, hogy a természet rendszerében a legkisebb beavatkozás is érezhető hatását, mindent, amit környezetünkben teszünk, valahol változást okoz.
3. A környezeti nevelés az iskolában és az iskolán kívüli oktatásban egyaránt fontos, s ezek mellett a nem-intézményes formák is szerepet játszanak: a lakóhelyi közösségek nevelő hatása, a barátok és ismerősök szerepe, a kommunikáció, a tudományos és ismeretterjesztő irodalom, filmek, zenék stb. A környezeti nevelésnek „meg kell jelennie” az élet minden szintjén, minden rétegében.
4. A környezeti nevelést az iskolában nemcsak egyetlen tantárgyba kell besűríteni, hanem szervesen be kell épülnie minden tantárgyba, iskolán kívüli foglalkozásokba és programokba is. Természetesen nem probléma, ha ezek mellett kialakít az iskola egy konkrétan ezzel foglalkozó tantárgyat is.
5. Környezeti gondjaink egyre nagyobb része globális jellegű, azaz az egész Földet érintő. A gyerekek egyre többet hallanak üvegházhatásról, öserdő-pusztulásról, fajok eltűnéséről, savas esőről, éhínségről, vízhiányról stb. Ugyanakkor lokális gondok is vannak, amikről lehet azt gondoljuk nem okoznak olyan nagy problémát, mégis nagyrésztük szennyezi a környezetet. Meg kell találnunk tehát valamiféle egyensúlyt a lokális és globális problémák tudatosításában, megértésében, megoldásában. Kisiskolás korban mindig, a lokálisból indulunk ki, az a tapasztalható, megismerhető, ahol él. A lokálisból kiindulva fokozatosan eljutunk a globális jelenségekig.
6. A környezeti nevelés több okból is együttműködésre nevel annak érdekében, hogy a környezeti problémák megoldásában hatékonyabb eredményeket érjünk el. A környezeti munka tipikusan csapatmunka. Ezért is van az, hogy a környezetvédők nagyobb hangsúlyt

tesznek a közösségre, az ő látásmódjuk szerint a világ sokkal inkább a mienk, mintsem az enyém meg a tiéd. A Föld közös lakóhelyünk. Nem kezelhetjük a környezeti gondjainkat csak egyedül, hanem csakis „mi” oldhatjuk meg együtt, most és a jövőre nézve is.

7. A környezeti nevelés igyekszik a gyermekben mély meggyőződést és hitet ki-alkítani a személyes és a közös jövő, iránt. Érzelmeket alakít ki a gyermek és környezete között (Ádám – Boldis, 2019).

IV. A KÖRNYEZETI NEVELÉS BEVEZETÉSE AZ ISKOLÁKBA

A környezeti neveléshez kapcsolódó, ma már egyre fontosabb szerepet játszó fogalom az „environmental care”, vagyis a környezettel való törődés, a környezet iránti felelősség. A környezettel való törődés szemlélete áthatja a mindennapi tevékenységeket és a környezeti nevelés-oktatás területét is (Kollarics, 2014:15).

Neveléseméleti szempontból a környezeti nevelés is érték közvetítés, mivel e folyamat során olyan szokásokat, szokásrendszereket, viselkedési formákat alakítunk ki, amelyek a közösség, a társadalom érdekeit szolgálják, miközben az egyént fejlesztik. Óriási jelentősége van annak, hogy ebben az időszakban lehet és kell a konstruktív életvezetés alapjait megteremtünk. Ez azt jelenti, hogy bizonyos szokásrendszerek, magatartási formák begyakorlás folytán szükségletté válnak egy életre szólóan (Vízny, 1994:63).

4.1 Környezeti nevelési stratégiák

A kisiskoláskori környezeti nevelés sok hasonlóságot mutat az óvodai neveléssel. A stratégiai elemek megegyezhetnek, viszont a céljai, a feladatai és az elvárásai azok nagyban eltérnek tőle.

Először is meg kell határozni a nevelési stratégiákat. Ez az alábbiakban foglalható össze: az óvodáskorban kialakított rendszerek vagy viselkedési formáknak a tovább fejlesztése, a pozitív attitűdök elmélyítése.

A környezeti nevelés tartalma kisiskolás korban három egymásra épülő ismeretkörbe foglalható: először is meg kell fogalmazni az elvárásokat, hogy a kisgyerek tudjon ügyelni a saját maga és társai környezetére; érdekelje őt a környezete tisztasága; legyen képes megérteni, hogy milyen fontos szerepe van a társadalomban és a társadalmi környezetvédelemben és ezzel kapcsolatban tudja megfogalmazni a saját maga szerepét és feladatait. Ismerje a közvetlen környezetének az élőlény és növényvilágát; tudjon felsorolni különböző állatfajokat és növényfajokat. Ismerje a lakóhelye környezeti gondjait. Keressen lehetőséget ezeknek a környezeti gondoknak a csökkentésére és megszüntetési módjára. És valamilyen szinten a hazájának a környezeti gondjait is ismerje és tudjon mondani néhány globális környezeti problémát (Vízny, 1994).

4.2 A fenntarthatóság pedagógiája

90-es évektől a környezeti nevelés fogalma helyett gyakran a fenntarthatóság pedagógiáját használjuk. A környezeti nevelés a fenntarthatóság pedagógiájának része. A fenntarthatóság gondolatának előtérbe kerülése egyre sürgetőbb az emberiség jövőjét tekintve.

A fenntarthatóság az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése a környezet és a természeti erőforrások jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg (Ádám– Boldis, 2019).

A fenntarthatóság fogalmába tartozik, az összes olyan törekvés, amely az emberiség életmódjából vagy szokásaiból adódó negatív következmények csökkenését veszi figyelembe. A fenntartható fejlődés az életminőség javulásáért küzd és a környezetvédelmet szolgálja.

A fenntartható fejlődés fogalom pár tartalmát többen többféleképpen magyarázzák, és többen vitatják. A fejlődés fogalma alatt alapvetően gazdasági, anyagi növekedést, tehát mennyiségi gyarapodást értünk, míg a fenntarthatóság biztosításának alapja az összhang, az egyensúly, a harmónia az igények és a felkínált lehetőségek között. Amennyiben a gazdaság alapját a természeti erőforrások, az energia, a víz, a talaj képezi, amely véges rendszer, a gazdasági növekedést nem lehet fenntartani a végtelenségig, csak a rendelkezésre álló készletek erejéig. Ily módon azonban a növekedés fenntartása nem más, mint a fenntarthatatlan fenntartása, amely logikailag értelmetlen, következésképpen nem létezik fenntartható növekedés, és lehetetlen fenntartható természeti erőforrásokat biztosítani a gazdaság fenntarthatatlan fejlődése számára (Németh 2010).

4.3 A környezeti nevelés területei

Környezetünket különböző szempontok és területenként szoktuk értelmezni és felosztani. Létezik természeti, társadalmi és technikai környezet, emellett feloszthatjuk még, az alapján, hogy külső vagy belső környezetről van szó vagy természetes és mesterséges környezetről gondolkodunk. A különböző területekhez különböző nevelési feladatokat csatolhatunk.

A külső természetes környezetünkkel kapcsolatos nevelési feladataink legfőbb alapja az élet tisztelete és védelme. Az egyik legfontosabb feladat a biodiverzitás, a fajok sokszínűségének fenntartása. Ezek a nevelési célok az életkori sajátosságoknak megfelelő játékos tevékenységekkel, érzelmi alapokra épülő pedagógiával érhető el. Olyan játékokat játszunk el a gyerekekkel, ahol táplálékláncokat alkotunk, vagy tápláléklánc-modelleket építünk, hogy szemléltethessük, hogyan borul fel az egyensúly egy-egy láncszem kiesésével. (Ádám – Boldis, 2019).

A környezeti nevelés másik színtere a külső ember alkotta, mesterséges környezetünk. A technikai környezetünk, a minket körül vevő, az általunk használt technika adta lehetőségeinket jelenti. A technika, pontosabban a telefonunk, számítógépünk, televíziónk, autóunk stb. Egyik oldalról nagyon hasznos eszköz, másik oldalról pedig elidegenít minket a társaságunktól, a családuktól, és emellett még az egészségünket is rontják. Vannak

körülöttünk olyan értékek és szépségek, amelyeket az emberek munkája, tehetsége hozott létre, ezek védelmére, megbecsülésére neveljük a gyermekeket. A tárgyakra, technikai eszközökre természetesen szükségünk van, de hogy mikor válik használhatatlanná, és mikor kell új helyette, az már rajtunk múlik.

A külső ember alkotta, mesterséges környezetünk másik, a társas viszonyaink területén is problémák vannak, melyek többféle pedagógiai feladat használatát vonják magukkal. A társas készségek fejlesztése során alakulnak ki az egészséges kritika, az értékelő és önértékelő magatartás, a másokra figyelés, a másság elfogadása. Olyan személyiségjegyek formálódnak, mint a türelem, megértés, empátia és tolerancia. Ezek nélkül a környezeti nevelés, a fenntarthatóság pedagógiája célkitűzéseinek is kevés siker jósolható. Az emberi környezet társas jellegű, melynek szabályait nem lehet csak megtanulni, szokás és magatartásformát kell alakítani. (Ádám – Boldis, 2019).

Belső természetes környezetünkhöz kapcsolódó nevelési feladat az egészségünk megőrzésére, az egészséges életmódra törekvő magatartásforma kialakítása. Az, hogy egészségesek vagyunk, vagy annak érezzük magunkat, nem csak egyedül fizikai állapotunktól függ. Az egészség fogalmához a lelki és a szociális egészséget is hozzákapcsoljuk, és fejlesztését feladatnak tekintjük. Itt is tetten érhetjük, hogy az általunk különböző területekre felosztott környezet egyes részei szorosan összekapcsolódnak, testünkbe külső környezetünkből jutnak be jó és rossz dolgok, ha vigyázunk külső környezetünkre, azzal az egészségünket is védjük.

Belső ember alkotta környezetünk olyan tulajdonságaink sokasága, mely a másik ember hatására alakul ki, mint az önértékelés, önbizalom stb. Ezen tulajdonságok megfelelő kialakítása is játékos tevékenységekkel, drámapedagógiai módszerekkel érhető el (Ádám – Boldis, 2019).

4.4 Az iskolai környezeti nevelés színterei

Az iskolai környezeti nevelés történhet tantárgyi keretek között, valamint beszélhetünk tanórán kívüli környezeti nevelésről.

Iskolán belüli, ez minden tanár és diák számára adott lehetőség. Tanórákon történik azon ismeretek megalapozása, amely során lehetőség van a helyes értékrend, természethez fűződő viszony kialakítására és az életmód változtatására. A tanórán való környezeti nevelés minden tanár feladata, a megvalósítását viszont nagy mértékben befolyásolja, hogy milyen tantárgyról van szó.

A legnagyobb felelősség a természettudományi tantárgyak tanárainál van, mivel ezek közvetlen kapcsolatban állnak a természettel és a környezettel; ilyen például a környezetismeret, a biológia, földrajz, kémia.

A társadalomtudományi tárgyak feladata a környezeti nevelés folyamatában, hogy az emberi viselkedés, a kultúra irányából közelítsék meg a környezeti kérdéseket, útmutatást adjanak a gondok felismeréséhez és megoldásához. A művészeti tárgyak a kérdéskör érzelmi megközelítését teszik lehetővé, így fel tudják hívni a figyelmet az értékvesztésre, a környezet megőrzésének fontosságára. A test-és egészségnevelési tárgyak a környezet és egészség szoros kapcsolatának kialakításában segítenek (Kollarics, 2014).

A gyerekek környezeti nevelési folyamatának a lehető legjobb helyszín a természeti környezet. A gyerekeknek szükségük van arra, hogy megtapasztalják a dolgokat, megérintsék, lássák, vagy éppen megszagolják. Test közelben kell legyenek a növényekhez vagy állatokhoz. A környezeti nevelés szempontjából ezért kiemelt jelentősége van az iskolán kívüli szabadidős tevékenységeknek is, amelyek gyakran hatékonyabbak a tanóra és más ismeretszerzésnél.

Az iskolán kívüli környezeti nevelés lehetőségei lehetnek például a szakkör, a különböző terepgyakorlatok, intézménylátogatás mondjuk pl. múzeumi látogatás, állatkert látogatás, a kiállítás, vagy egyéb fajta tájséták. Emellett még a különböző környezeti vagy természeti kirándulások, a környezeti témákkal foglalkozó nyári táborok, erdei iskola és egyéb programok, amiket ők is meg szervezhetnek; ilyenek mondjuk a hulladékgyűjtés, emellett pedig a jeles napok megünneplése; mondjuk a Madarak napja vagy a Földnapja (Csenger, 2015).

Séták, látogatások, kirándulások a környezeti nevelésben.

A séták vagy a különböző kirándulások személyes élményre alapuló tanulmányi és pedagógiai munkák, melyek nagyon gondos előkészítést igényelnek. Ez az előkészítés két részből áll. Van egy bizonyos szervezési része, ahol megtervezzük és megszervezzük az utazás is módot és a helyszínt. A második az, hogy megszervezzük mit akarunk csinálni, vagy milyen feladatokat fognak megoldani a gyerekek stb. A különböző séták, látogatások vagy kirándulások esetében mindig páros vagy csapatmunkát kell alkalmazni és olyan feladatokat kell adni a gyerekeknek, amiket csapatban tudnak megoldani és ezekről a feladatokról lehetőleg a helyszínen be kell, hogy tudjanak számolni. Visszatérve az iskolába pedig fel kell dolgozni ezeket tapasztalatokat elmesélni a különböző élményeket és esetleg csinálni valamilyen rajzot vagy fényképes portfóliót csinálni (Ádám – Boldis, 2019).

Erdei iskolák.

Mi is az erdei iskola? Maga a név gyűjtőfogalma minden olyan iskolának, amelyek a működésük szerves részeként a szorgalmi időben időlegesen természeti környezetbe helyezik ki tevékenységük színterét. Egyben fantáziánév is, mivel változatos helyszínen lehet. Nem feltétlenül erdőben találhatók, hanem lehetnek tanyavilágban, vizes élőhelyek közelében, városban. Ha erdőben van, akkor sem jelenti azt, hogy az erdővel, és csak az erdővel foglalkoznak (Hortobágyi 1993).

Jellemzői. Az erdei iskola rugalmas *időszervezésével* megfelelő tanulási időkereteket nyújt. Biztosítja a közösségi tevékenységekhez szükséges időt. Megváltozik a gyerekek *viszonya* a tanuláshoz, önmaguk és társaik képességeihez, a közösséghez és a közösség hagyományaihoz, a szociokulturális környezethez. *A tanulás és megismerés új módjait* próbálhatják ki, a sajátélményű tanulást, az interaktivitást, az érzéki tapasztalást.

A jó erdei iskola programja *együttműködésre, kooperatív – interaktív megismerő tevékenységre* épít. Az erdei iskolában a gyermek együtt dolgozik, tanul, tevékenykedik társaival, és más résztvevőkkel. Az erdei iskola *biztosítja a szociális tanulás lehetőségét, a személyiség- és közösségfejlesztést*, ráveszi a gyereket, hogy nyisson, kommunikáljon, kezdeményezzen a közösség számára fontos tevékenységet, vegye észre a feladatot (Ádám – Boldis, 2019).

A környezet- és természetvédelemmel foglalkozó, társadalmi szervezetek (pl. Kárpátalja Völgyeiben és Hegyein Falusi Zöld Turizmus és Agroturizmus Fejlesztéséért Civil Szervezet, PAPILIO - Természet- és Környezetvédelmi Egyesület), programjaikkal fontos szerepet töltenek be a környezeti nevelésben. A különböző szervezeteken túl a civil lakosság szerepe sem elhanyagolható, példaértékű egy-egy közösség megmozdulása, programszervezése (pl. köztisztasági nap, szemétyűjtés, vizek tisztítása). A fenti színtereken kívül meg kell említeni, hogy jelentős szemléletformáló hatással bírnak a környezeti katasztrófák, a média, a zene, a művészetek és a hobbi is a környezeti nevelés folyamatában (Kertész, 2010).

4.5 Követelmény rendszer az alsó osztályokban

Az alapfokú nevelés-oktatás első szakasza az iskolába lépő kisgyermekben óvja és továbbfejleszti a megismerés, a megértés és a tanulás iránti érdeklődést és nyitottságot. Az első osztályban a gyerek még a játékos alapú tanulással ismerkedik meg.

A játék az a tevékenység, melyet magáért a játék öröméért végez a gyerek, érdek nélkül. A kisiskolás gyermekből még hiányzik a tudatos tanulni akarás, de motivált a játékos

ismeretszerzésre. A gyerek számára, azon túl, hogy játékos tevékenységek során tanulja meg az élet fenntartásához szükséges cselekvés formákat, a játék örömforrás: a versengés, a győzelem, a meglepetés, a veszélytelen veszély izgalma, a felfedezés, a ráismerés stb. örömét adja (Ádám – Boldis, 2019).

A második osztály kezdetével változik át a játékos tanulás az iskolai tanulás tevékenységébe. Az iskola a tanulót fogékonnyá teszi saját környezete, a természet, a társas kapcsolatok, majd a tágabb társadalom értékei iránt.

Az alsó tagozatos környezetismeret tanórákon osztályonkénti követelményrendszer van. Ebben a fejezetben kifejtem az első, második, harmadik és negyedik osztályos tananyag követelményeit.

Az első és második osztályban a Felfedezem a világot című könyvből tanulnak a gyerekek, míg a harmadik és negyedik osztályban a Helyem a világban című könyv kerül előtérbe. Emellett második osztálytól tanulnak a gyerekek természetrajzot is, amiben szintén vannak említések a környezettudatos életmódra, az egyéb környezeti problémákra és ezeknek az elkerülésére.

*Környezetvédelmi feladatok kisiskolás korban a Felfedezem a világot című tankönyv alapján.
(1-2. Osztály)*

- Az élő és élettelen természet és környezet megismerése. Mi az élő természet, mi tartozik hozzá, mi az élettelen természet, mit alkotott az ember.
- Az időjárás: az időjárás elemeinek megfigyelése, időjárási naptár készítése. A különböző csapadéktípusok vizsgálata.
- Az ősszel való megismerkedés. Milyen az időjárás, milyen ünnepek vannak ősszel.
- A Nap, a fény és a meleg. Hőmérséklet mérés.
- Az univerzum ismerete: a bolygók kinézete, alakja. Az évszakok váltakozása. A nappal és az éjszaka változása.
- A közvetlen környezetben előforduló növények megfigyelése: ismeretek a növény gondozásról, a természetű növények megfigyelése. Zöldségek és gyümölcsök szerepe az egészséges táplálkozásban. A növények életéhez nélkülözhetetlen környezeti feltételek vizsgálata. A környezet változásainak hatása a növények életére.
- A közvetlen környezetben előforduló állatok megfigyelése: a vadon élő, a tenyésztett és a kedvtelésből tartott állatok élete közötti különbség. Az állatok viselkedésének megfigyelése, összehasonlítása. Madarak megfigyelése.
- Természeti jelenségek. A csapadék, a hó.

- A növények és állatok változása ősszel.
- A tél. A téli időjárás. A tél hónapjai. A növények és állatok télen. A téli ünnepek.
- A papír és a műanyag jó és rossz tulajdonságai.
- Ukrajna Vörös Könyvével való megismerkedés (2 osztály.)
- A levegő: a levegő megóvása. Kísérletek a levegővel.
- A víz: a víz megjelenési formái a természetben. A lakóhely és környékére jellemző vizek (tó, folyó, tenger stb.). Séta vagy kirándulás a lakóhelyen. A tapasztalatok rajzos rögzítése. A vízeink védelme.
- A tavasz. A tavaszi időjárás, a tavasz hónapjai, növényei és állatai.
- A környezetben előforduló ásványi anyagok tulajdonságai: az ásványi anyagok csoportosítása. A tulajdonságok (alak, szín, felület, alaktartás, összenyomhatóság, illat, íz, hang stb.) megtapasztalása.
- Az emberi test főbb jellemzői: a környezet szervezetünkre gyakorolt hatásai. Az élet nélkülözhetetlen környezeti feltételeinek vizsgálata. A környezet változásainak hatása életünkre. Helyes és helytelen szokásaink. A kisiskolás gyerekek helyes napirendjének kialakítása. Az iskolai élet tudatos alakítása: tanulás, levegőzés, mozgás, pihenés, étkezés ideje.
- A nyár. A nyári időjárás, növények és állatok nyáron.
- Az otthon tisztasága és szennyező forrásai: környezetünk tisztasága, szennyezettsége. A lakóhely levegőjének, vizeinek tisztasága, szennyezettsége. Szennyező-források a környezetben, a szennyezés hatása az emberre és az élőlényekre.
- Különválogató hulladékgyűjtés: jelentőségének felismerése és szükségességének belátása. Elhasznált elemek, papír, komposztálható hulladék elkülönített gyűjtése az osztályban. A szemetelés káros hatása a természetre.
- Az ember hatása az élőlényekre: a természet védelmének fontossága. Cselekedeteink következményei. A helyileg védett növény és állatfajok nevének ismerete (Bibik-Bondarcsuk, 2019).

Környezetvédelmi feladatok kisiskolás korban a Felfedezem a világot című tankönyv alapján. (3-4. Osztály)

A harmadik és negyedik osztályos tananyag részben folytatása az első és második osztálynak. A gyerekek a tananyag egy kibővített részével ismerkednek meg. Előtérbe kerül a természetvédelem és a környezetről való gondolkodás. Megismerkednek a gyerekek azzal a

gondolattal, hogyan tudják óvni a környezetüket, mik azok a dolgok, amiket ők is megtehetnek a környezetmegóvása érdekében.

- Előtérbe kerül a Föld bolygó megismerése. Mi az emberiség és milyen élőlények laknak az emberiségen kívül a Föld bolygón. Hogyan védje meg az emberiségen kívül élő élőlényeket, azaz a növényeket és az állatokat. Mit szabad tenni a növényekkel és állatokkal és mik azok a dolgok, amik ártanak nekik.
- Először hallanak az ENSZ-ről (Egyesült Nemzetek Szervezete), kik azok, mit tesznek a Föld megóvása érdekében. A különböző országok hogyan védik a területeiket és Ukrajna hogyan teszi azt, emellett pedig azt is megtudják, hogy Ukrajna hogyan működik együtt más országokkal a bolygónk megvédése érdekében.
- Itt hallanak a gyerekek először az újrahasznosítás szóról, közelebb megismerkednek az újrahasznosítás lépéseivel és azzal miért fontos ez a környezet megóvása érdekében. Emellett pedig arról, hogy miért ne pazarolják a vizet, a papírt és az áramot.
- Fontos megemlítenem még, hogy a tanulók a negyedik osztályban ismerkednek meg a különböző természet- és környezetvédelmi eseményekkel és programokkal. Itt vezetik be a mindennapjaikba a különböző természetvédelmi programokat, mint például a szemétszedés, a fa- és virágültetés stb.

V. KÖRNYEZETISMERETI TUDÁS FELMÉRÉSE A PÉTERFALVI KISTÉRSÉG 3 VÁLASZTOTT ISKOLÁJÁBAN

Kutatásomat a Péterfalvi Kistérség 3 választott iskolájában és azon belül a harmadik és negyedik osztályban végeztem. Kérdőív által mértem fel a tanulók ismereteit környezet ismeretből. A három iskola pontos megnevezése: Nagypaládi Móricz Zsigmond Középszintű Oktatási Intézmény, Péterfalvai Kölcsey Ferenc Alap- és Középfokú Oktatási Intézmény, Fertősalmási Gimnázium. Az iskolákban összesen 39 tanuló töltötte ki a kérdőívet. Ebből 28 fiú és 11 lány. A diákok között tudomásom szerint nincs hátrányos helyzetű gyerek, az osztály nagy részét roma családból jött gyerekek töltik ki. Az eredmények a felmérés során közepes átlagot mutattak.

5.1 A kutatás helyszínei

Mint említettem 3 iskolában végeztem a kutatást. Választásom a hozzám legközelebb álló iskolára esett egyrészt, másrészt pedig a Nagypaládi és Fertősalmási iskolában végeztem gyakorlatot is, így könnyebb volt számomra a felmérés elvégzése. A diákok is és a tanárok is jobban ismertek így örömmel és bizalommal tudtak fogadni.

Az első iskola, ahol végeztem a felmérést a *Nagypaládi Móricz Zsigmond Középszintű Oktatási Intézmény* volt. Ebben az iskolában végeztem én is az első 7 osztályomat. Nagypalád Fertősalmás és Tiszapéterfalva között helyezkedik el a Beregszászi járás egy falujaként. 1946-tól ukránul Velika Palagy, magyarul pedig Nagypalád. A település az ukrán-magyar, és az ukrán-román hármasság határ térségében terül el.

A 2001-es népszámlálási adatok szerint Nagypalád lakosságának száma 1 824 ember, ebből 1 773 a magyar nemzetiségű.

Az iskola a falu elején helyezkedik el. A jelenlegi iskolaépületet 1980-ban adták át, Gál Béla nyitotta. 1981-ben elhalálozott helyét Fóri Tivadar igazgató vette át. 1983-tól középiskolaként működik. 1988-tól az igazgató Seres Károly. Az 1991/1992-es tanévben 267 gyereket, 26 pedagógus oktatta. 1999 szeptemberétől az igazgatói posztot Sötér Géza pedagógus vette át, 344 tanulóval.

Oktatási intézmény nevét 17 éve vette fel a múlt század legnagyobb magyar írójától, szelleméhez hűen, magas szinten tanítják a nyelvünket és irodalmunkat.

Jelenleg a tanulók létszáma - 155. Az osztályok száma- 11. Az iskolában dolgozók száma: 40 ebből pedagógus-24, könyvtáros-1, egészségügyidolgozó-1, kisegítő személyzet-15. Az iskola igazgatója szerepét jelenleg női pedagógus tölti be. Az iskolát 2016-ban és 2019-ban is felújították.

Az iskola első négy osztálya reggel fél 8-tól egészen 1-ig tart órákat, utána ebéd és 2-4-ig napközi. Az ötödiktől a 11. osztályig a tanítás fél 8-tól kezdődik és egészen fél 2-ig tart. A héten egy nap legalább van egy nulladik óra, ami reggel 7-től kezdődik. Az órák 45 percesek. A szünetek 10 percesek kivéve a nagyszünet, ami 20 perces.

A kérdőívet 14 diák töltötte ki vegyesen a harmadik és negyedik osztályból, ebből 10 fiú és 4 lány.

A második iskola a *Péterfalvai Kölcsey Ferenc Alap- és Középfokú Oktatási Intézmény*. A kérdőívet szintén 14 diák töltötte ki, ebből 11 fiú és 3 lány.

1220-ban Villa Peturként említették. Péterfalva már régóta lakott település, viszont 1717 körül a tatárok elpusztították, majd 200 évvel később magyar lakosai lettek. A falut körülbelül 2000-en lakják ebből túlnyomórészt magyar és kisebbségi lakos.

Jelenleg a tanulók létszáma - 146. Az osztályok száma- 11. Az iskolában dolgozók száma: 27 ebből pedagógus-17, egészségügyidolgozó-1, kiegészítő személyzet-9. Az iskola igazgatója szerepét jelenleg női pedagógus tölti be. Az iskolát 2013-ban és 2020-ban is felújították. Régebben sok 9 osztályt elvégző diák jött át az iskolába a környező falvakból, hogy befejezzék a 11 osztályt és megkapják az érettségit.

Az iskola a Nagypaládi iskolához hasonlóan működik az első négy osztály szintén reggel fél 8-tól egészen 1-ig tart órákat, utána ebéd és 2-4-ig napközi. Az ötödiktől a 11. osztályig a tanítás fél 8-tól kezdődik és egészen fél 2-ig tart. Az órák 45 percesek. A szünetek 10 percesek kivéve itt is a nagyszünet, ami 20 perces.

A harmadik iskola pedig a *Fertőszalmási Gimnázium* volt. A kutatásomat 11 diák segítette, ebből 7 fiú és 4 lány. Szintén a harmadik és negyedik osztályt vettem alapul.

Nevét a falu környékén lévő mocsaras, fertős területről kapta, az almás utótag pedig az alma (vadalmafa) szó s képzős alakja. Először Almas-ként említik, a mai nevét csak a 18. századtól viseli. A lakosságszámítás idején 827 magyar lakosa volt, ebből sajnos már rengeteg ember és család elköltözött.

Jelenleg a tanulók létszáma - 80. Az osztályok száma- 9. Az iskolában dolgozók száma: 38 ebből pedagógus-25, egészségügyidolgozó-1, kiegészítő személyzet-12. Az iskola igazgatója szerepét jelenleg női pedagógus tölti be. Az iskolát most egy-két éve újították fel.

Az iskola szintén hasonlóan működik az első négy osztály reggel fél 8-tól egészen 1-ig tart órákat, utána ebéd és 2-4-ig napközi. Az ötödiktől a 11. osztályig a tanítás fél 8-tól kezdődik és egészen fél 2-ig tart. Az órák 45 percesek. A szünetek 10 percesek kivéve itt is a nagyszünet, ami 20 perces.

5.2 A kutatás célja, hipotézise, módszere és elemzése

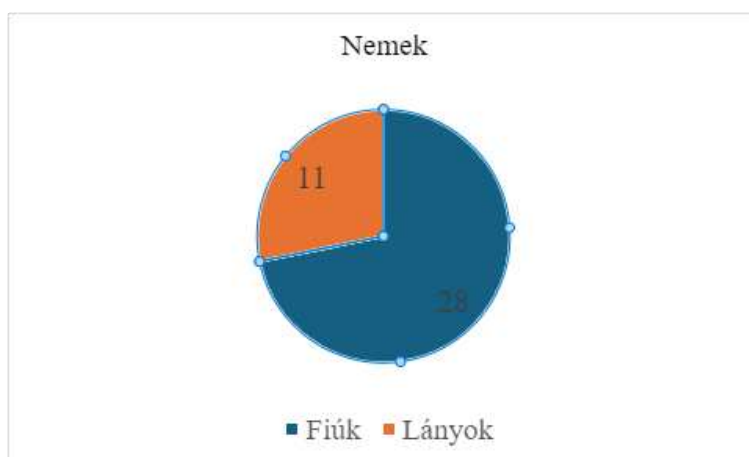
A kutatásom fő célja a kisiskolások környezethez való viszonyának a feltérképezése volt, valamint a környezet iránt tanúsított magatartásának a megismerése. A kutatással arról szerettem volna választ kapni, hogy a 3 választott iskola 3-4. osztályos tanulói közül, a négy év alatt tanult természet- és környezetvédelmi témákról mit sajátítottak el. Mi az, amiben stabil a tudásuk, volt annyira hatással rájuk, hogy környezettudatos módon tudjanak viselkedni a közeljövőben. Emellett pedig a különböző iskolákban a diákok felkészültségének és tudásának az összehasonlítása. Az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Feltételezem, hogy a Péterfalvi Kistérség 3 választott iskolájának alsós diákjai tisztában vannak a környezetvédelem alap problémáival.
2. A tanulók környezettudatos viselkedést mutatnak az iskolában és az otthonukban.

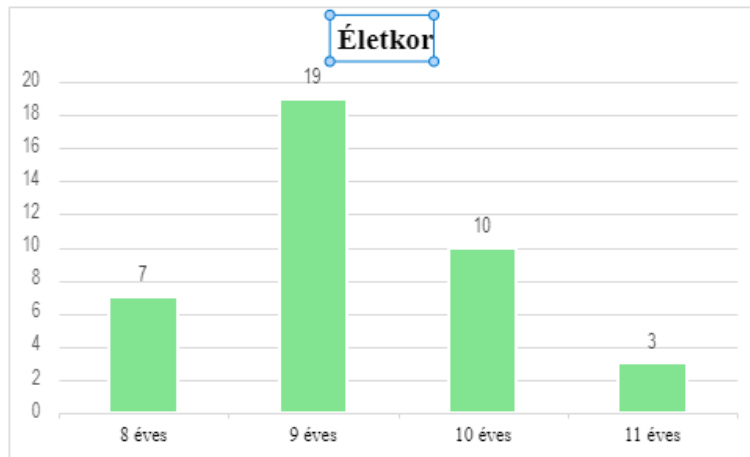
A vizsgálat módszere kérdőíves felmérés volt. A kérdőíveket a Nagypaládi Móricz Zsigmond Középszintű Oktatási Intézmény, a Péterfalvai Kölcsey Ferenc Alap- és Középfokú Oktatási Intézmény és a Fertősalmási Gimnázium harmadik és negyedik osztályos tanulói töltötték ki.

A vizsgálat az iskolában, délelőtt, tanítási idő alatt folyt, 45 perc alatt. A kutatást elvégző diákon kívül a tanár, akinek az osztállyal órája lett volna, a teremben tartózkodott, de a kérdőív kitöltésében, nem segített a tanulóknak. A tanulók önállóan dolgoztak, kérdéseikkel a vizsgálatvezetőhöz, tehát hozzám fordulhattak.

Az általam összeállított kérdőív 20 kérdésből tevődött össze. Az első két kérdésnél a tanuló nemére és életkorára kérdeztem rá. A harmadik kérdésben pedig a kutatás helyszíne felől érdeklődtem. Összevetve a három iskolát a diákok nagyobb részét fiúk teszik ki, életkor szerint pedig leginkább a 9 évesek.

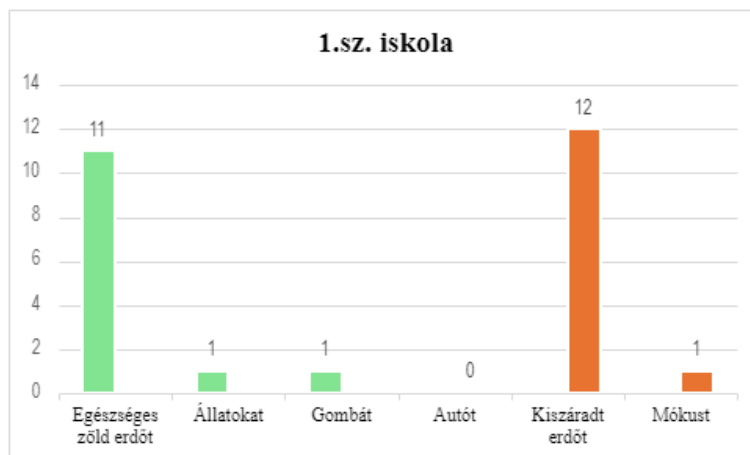
Nemek c. ábra

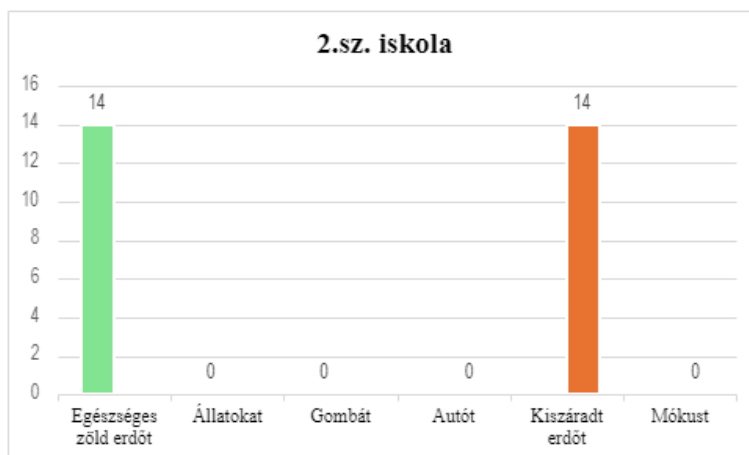
Életkor c. ábra

Az iskolákat a negyedik kérdéstől kezdve külön diagrammokon szemléltettem. Az 1. sz. Iskola a Nagypaládi iskola, a 2. sz. Iskola a Péterfalvai és a 3. sz. pedig a Fertősalmási.

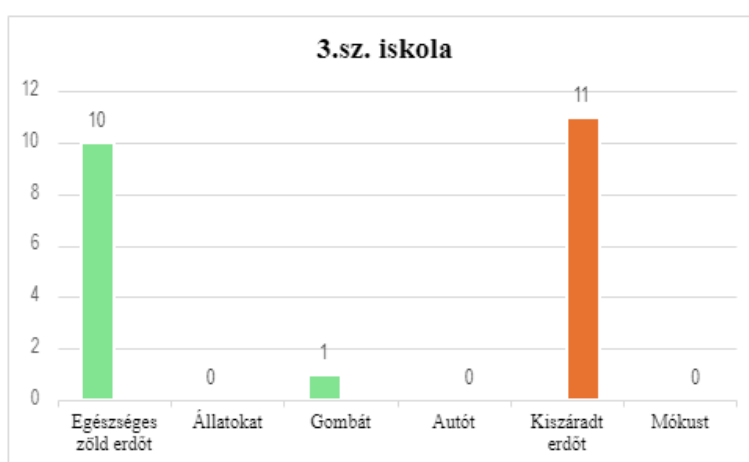
A negyedik feladatban két képet illesztettem be a kérdőívbe egy egészséges és zöld erdőt, mellé pedig egy kiszáradt fákkal teli erdőt. Az első kép alatt is volt három válasz lehetőség és a második kép alatt is. Ki kellett jelölniük mit látnak a két képen. 3-3 válasz lehetőség volt. A válasz lehetőségeket a diagrammon fel is tüntettem.

1. Sz. iskola

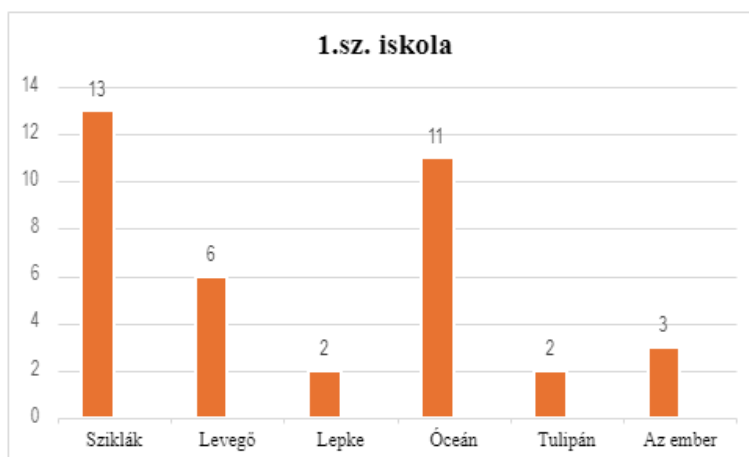
2. Sz. iskola

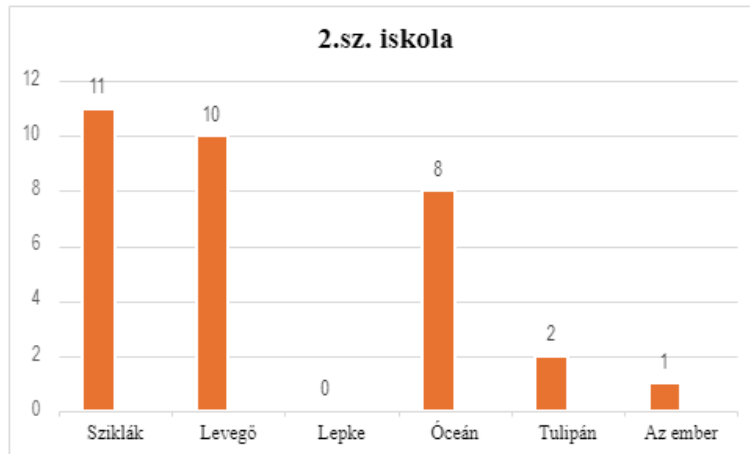
3. Sz. Iskola

Mint a diagrammon is látszik ez a gyerekek számára nem volt egy nehéz döntés, majdnem mindenki egyhangú választ adott, a Nagypaládi iskolában voltak egyéb rossz válaszadások is, emellett pedig még a Fertősalmási iskolában.

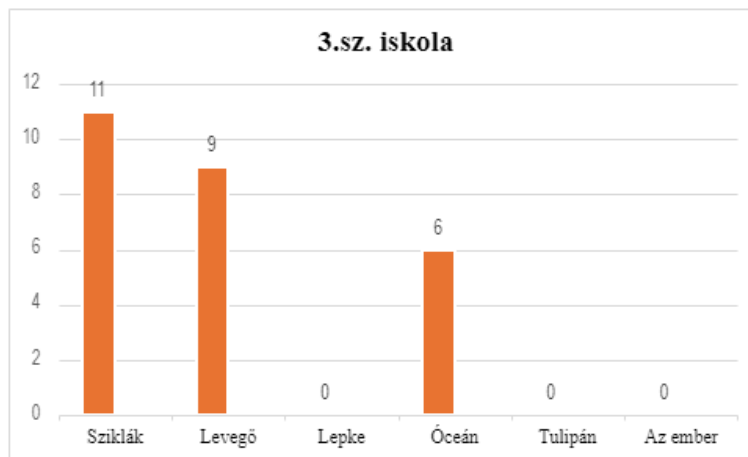
Az ötödik feladatban arra kérdeztem rá Mik tartoznak az élettelen természet közé. Itt is jelöltem válasz lehetőségeket. A válaszokat szintén megjelenítettem a diagrammon.

1. sz. iskola

2. Sz. Iskola

3. sz. Iskola

A három iskola diákjai eltérő válaszokat adtak a kérdésre. Az első számú iskola diákjai között több helytelen válasz is született, emellett pedig a második számú iskolában is akadt 3 diák, aki szintén helytelen választ adott. Meglepő módon a harmadik számú iskola minden diákja helyesen gondolkodott.

A *hatodik kérdésem* szintén jelölős kérdés volt. Arra kerestem a választ mit gondolnak a diákok, hogyan tudjuk leginkább óvni a természetet mi egyszerű emberek. 4 válasz lehetőséget adtam meg:

- 1- Vigyázunk a vizeinkre, takarékoskodjunk vele
- 2- Nem szemetelünk
- 3- Kivágjuk a fákat
- 4- Jobban figyelünk a környezetünkben élő állatokra és növényekre.

Az 1. számú iskola diákjai a nem szemetelünk válasz lehetőséget preferálták leginkább, ezenkívül pedig még az első és negyedik választ, a harmadikra nem esett egyetlen választás

sem.

A 2. sz. Iskolában az első válasza esett a legtöbb szavazatot, utána a negyedikre és a másodikra. A harmadik választ szintén nem jelölte senki.

A 3. sz. Iskola válasza pedig az első iskola válaszaival voltak hasonlóak. A harmadik választ szintén 0 szavazatot ért el.

A *hetedik kérdés* válaszadó volt. A gyerekeknek arra kellett választ adniuk, mire használják leginkább a vizet az otthonukban. Arra kértem őket legalább 3 dolgot soroljanak fel, de ha szeretnének többet is írhatnak. Különböző válaszok születtek az 1. és 2. számú iskolában a leggyakoribb az ivás volt. A második helyre a fürdés került, a harmadikra pedig a főzés. Akadtak még olyan válaszok, mint a mosás, mosogatás, locsolás vagy a kézmosás. A 3. sz. iskolában az első helyre a fürdés került, aztán az ivás és harmadikra szintén a fürdés.

A *nyolcadik kérdés* jelölős volt, arra kérdeztem rá tudják-e a diákok melyik az a folyó amelyik a legközelebb folyik hozzájuk. Értelemszerűen a falvak egymás mellett helyezkednek el, és a Tisza folyó folyik mellettük. A Tisza válasz mellett még megjelöltem válaszlehetőségként a Dunát és a Dnyesztort. A három iskola diákjai egyhangúan a Tisza választ jelölték.

A *kilencedik kérdés* szintén jelölős volt: Jelöld ki melyek azok az emberi tevékenységek, amelyek nem szennyezik a levegőt. Kíváncsi voltam a diákok észreveszik-e, hogy a kérdés ellentétesen szerepel, vagy beavarja őket. 4 válasz lehetőséget adtam meg.

- 1- Avar égetése
- 2- Állatok legeltetése
- 3- Fák permetezése
- 4- Fák ültetése.

Az iskolák között nem volt nagy különbség válaszadás terén a legtöbb jelölés a 4. válasza esett, azt követte az állatok legeltetése. Sajnos mind a három iskolában akadtak diákok, akik a fák permetezésére szavaztak és az 1. sz. Iskolában 1 szavazatot érkezett még az avar égetésére.

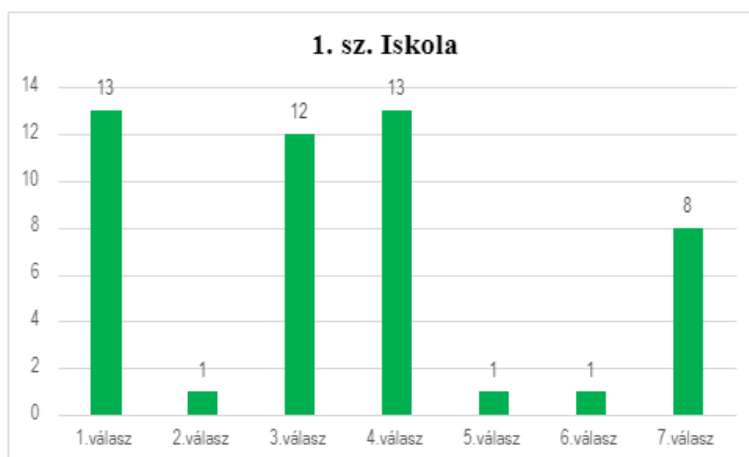
A *tizedik kérdés* kidolgozó volt: Nevezetek meg 3 élőlényt az emberen kívül! Itt is, mint az előző kérdésben kiemeltém a diákoknak, hogyha szeretnének vagy tudnak több választ írni nyugodtan írhatnak. Rengeteg különböző válasz született. A legtöbb válasz természetesen a kutya, a macska és a fa válaszok voltak. Mind a három iskolában ez a három válasz lehetőség jelent meg legtöbbször. Ezenkívül akadt még olyan válasz is, mint a ló, a majom, a mókus, különböző virág fajták, és ami nekem a legérdekesebb volt az a kacsacsőrű emlős.

A *tizenegyedik kérdésben* ki kellett a tanulóknak választani hogyan tudnánk leginkább

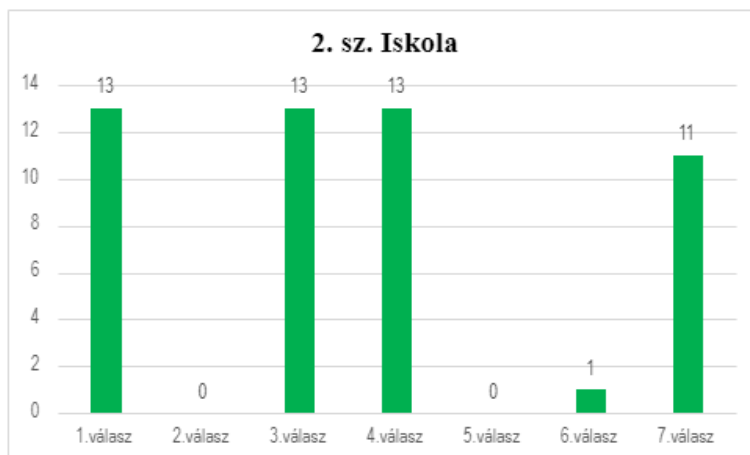

megvédeni a környezetünket.

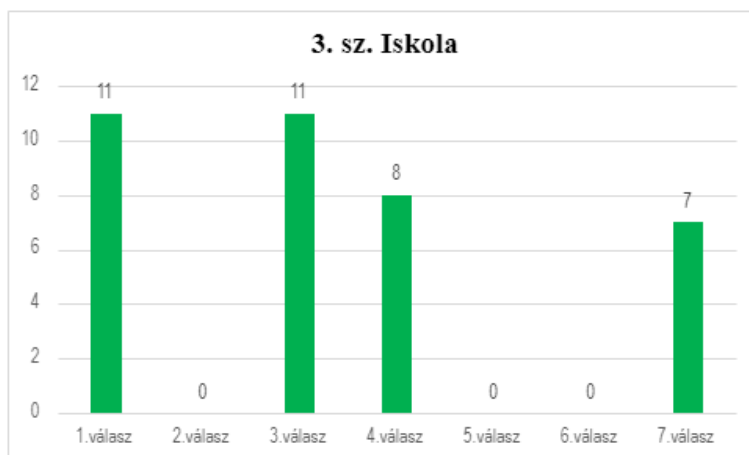
- 1- ne bántsuk az állatokat
- 2- Tépjük le a szép virágokat
- 3- Ne vágjuk ki a fákat
- 4- Ne szennyezzük a vizeinket, a benne élő állatok miatt
- 5- Ne ültessünk több fát és növényeket
- 6- Több műanyaggal borított terméket vegyünk a boltban
- 7- Hasznosítsuk újra környezetünk anyagait

1. sz. Iskola

2. Sz. Iskola

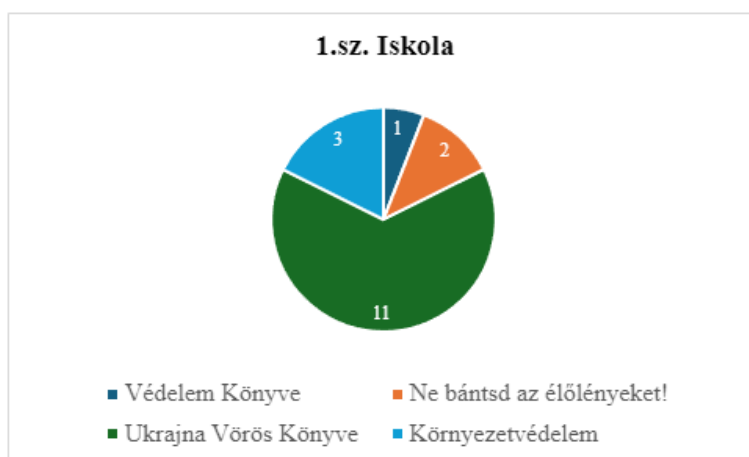

3. Sz. Iskola

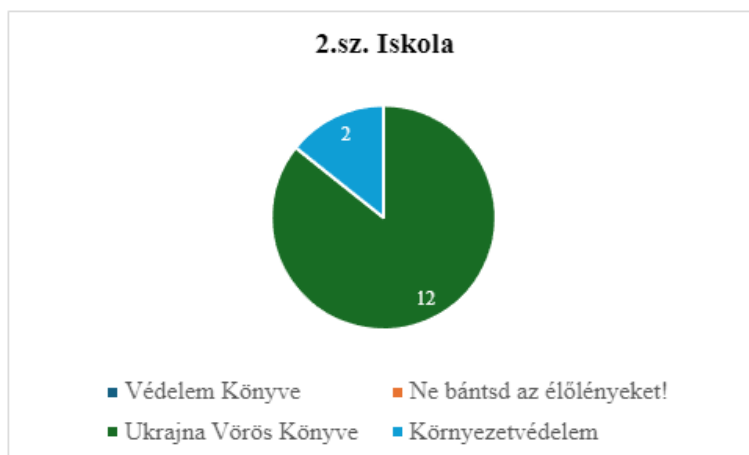
Az 1. számú iskolában a diagrammon is látható, hogy az első, negyedik, harmadik és az utolsó válasz volt a legelterjedtebb, a 2. sz. Iskolában szintén és a harmadikban is. Az 1. sz. Iskolában sajnos több helytelen válasz is született és a másodikban is akadt egy. Fontos kiemelni, hogy nem csak egy lehetséges válasz volt, voltak, akik kettőt vagy többet jelöltek.

A tizenkettedik kérdés szintén jelölős volt, ebben csak egy helyes választ lehetett jelölni a diákoknak. Melyik az a rovar, amelyik segít a növények beporzásában. Négy válasz lehetőség volt: A katica, A méh, A hangya és A darázs. A három iskolában a diákok többsége a méhre szavazott, volt, aki kettőt is jelölt, így került bele még keverve 1-1 a hangyából és a katicából. A darázsra pedig az 1. sz. Iskolában 3-an a 2. számúban pedig 2-en szavaztak.

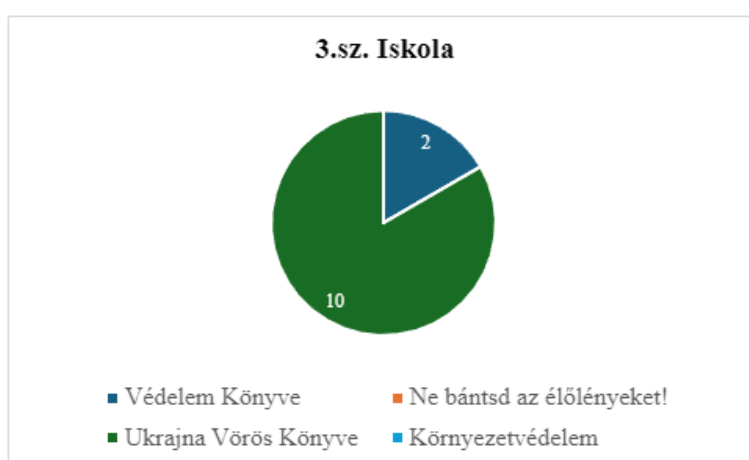
A tizenharmadik kérdésben azt szerettem volna megtudni, hogy a gyerekek tudják-e Ukrajnában, hogy nevezik azt a könyvet, amiben a védett növényeket és állatokat ábrázolják.

1. Sz. Iskola

2. Sz. Iskola

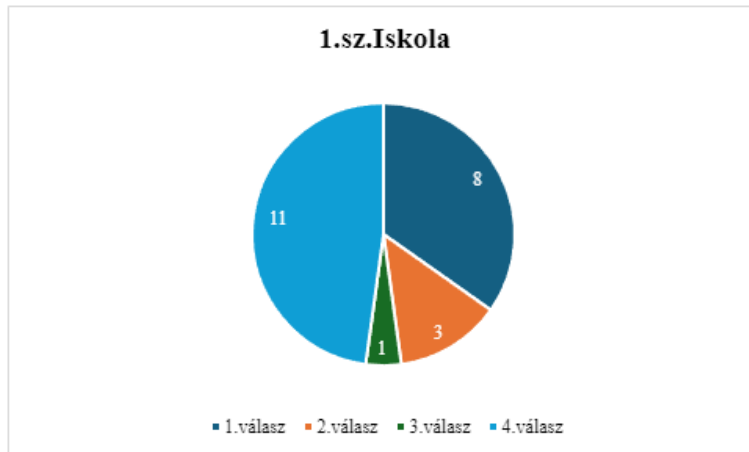
3. Sz. Iskola

Mint a diagrammokon is látható, a diákok többsége tudta a helyes választ, viszont itt is szintén az 1. számú iskolában voltak diákok, akik több hibát is ejtettek.

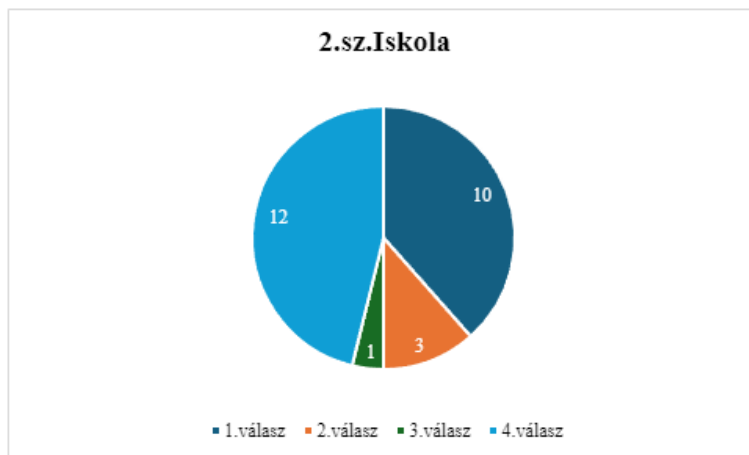
A következő kérdésben 2 természetvédelmi napot kellett megemlíteniük. Legtöbben a Víz és Föld napját mondták, de voltak, akik a Madarak és fák napját hozta fel példának. Voltak tanulók, akik pedig nem válaszoltak a kérdésre.

15. Kérdés- Tudod- e mi a legfőbb célja a természetvédelmi napoknak? 4 válasz lehetőséget adtam meg, itt is több válasz volt úgymond helyes.

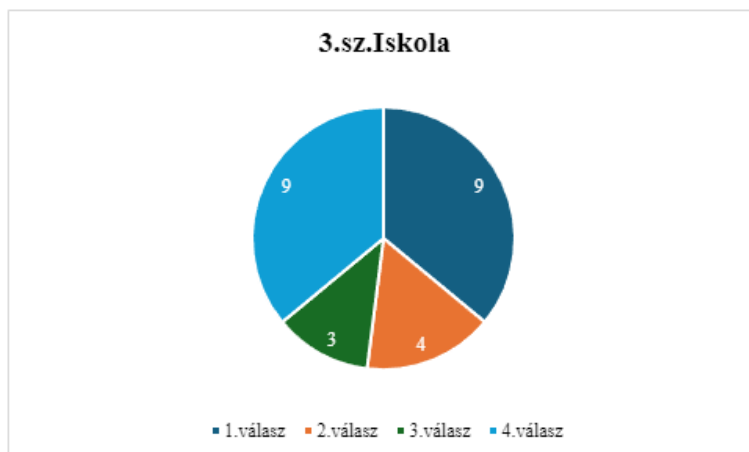
- 1- hogy komolyan vegyük a Föld bolygó jövőjét
- 2- hogy átérezzük az emberiség jövőjét a Földön
- 3- hogy ne kelljen órákon ülni
- 4- hogy többet legyünk szabadban, friss levegőn

1. Sz. Iskola

2. Sz. Iskola

3. Sz. Iskola

A legtöbb választás a negyedik válaszra esett, utána az első válasz, a második és érdekes módon a gyerekek szerint az is a célja, hogy kevesebbet üljenek az órákon.

16. kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy az iskolákban szoktak-e természetvédelmi

napot tartani. A válaszok többsége az igenre esett. Az 1. sz. Iskolában 2 válasz került még a nemre és kettő a nem tudom lehetőségre, a 2. számúban 4 a nem tudom lehetőségre. Az utolsó iskola egyhangúan igennel szavazott.

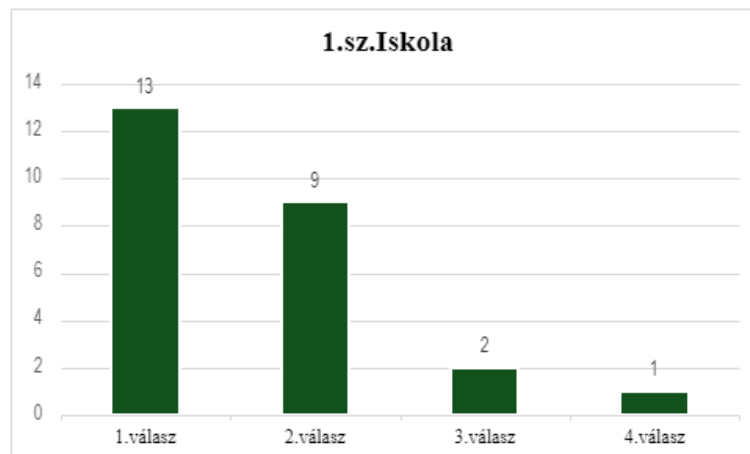
17. kérdés hasonló volt az előbbihez, annyi kivétellel, hogy most a családról kérdeztem, odafigyelnek-e a természet megóvására? És ha igen akkor miben nyilvánul ez meg.

Szintén az igen válasz lehetőség volt legtöbbször megjelölve. A 2. sz iskola diákjai közül 4 tanuló nem tudom lehetőséggel válaszolt. A 3. számú iskolában pedig 5 nem tudom és 1 nem válasz is alakult ki.

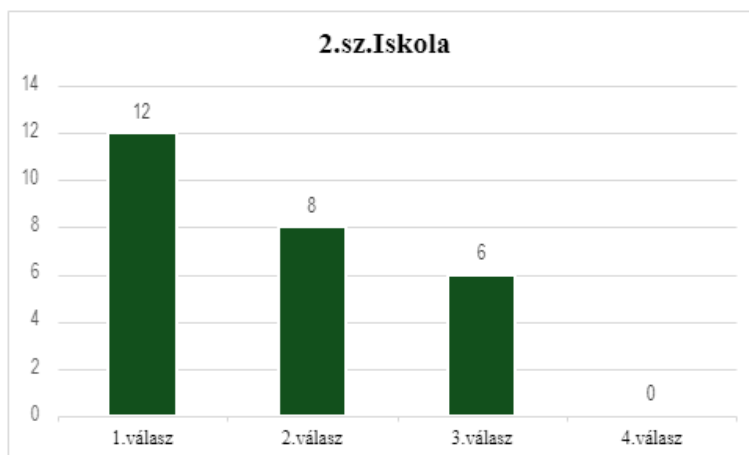
A tanulók közül a legtöbb válasz arra, hogyan óvják a környezetet a nem szemetelek volt. Emellett írtak még olyat, hogy virágokat és fákat ültetnek, nem pazarolják a vizet és nem vágják ki a fákat.

A tizennyolcadik kérdésben ki kellett választani melyik állítás az igaz.

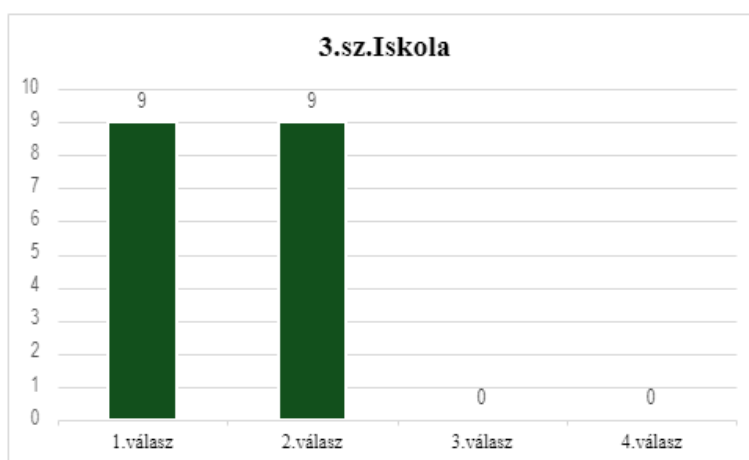
- 1- Minden ember felelős a természeti környezetünk állapotáért
- 2- Az ember is része a természetnek, úgy, mint a többi élőlény a Földön, ezért, ha az állatok, növények veszélybe kerülnek, az ember is veszélybe kerül
- 3- Bolygónk erőforrásai kikapadhatatlanok
- 4- Nem baj, ha tönkre megy az élővilágunk, majd elköltözünk egy másik bolygóra.

1. Sz. Iskola

2. Sz. Iskola

3. Sz. Iskola

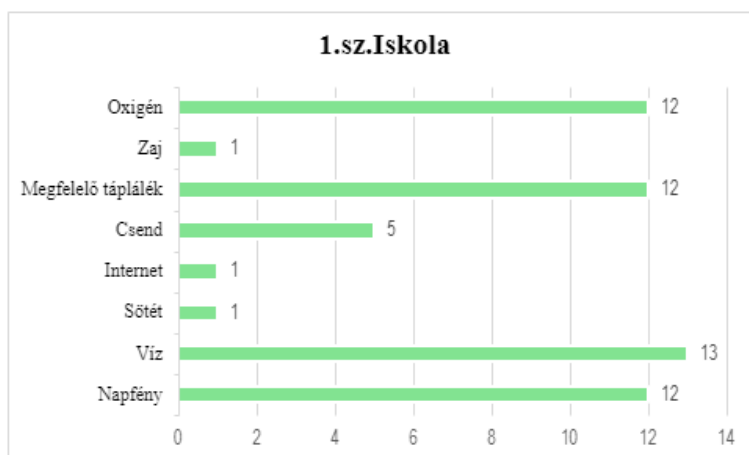
Az 1. sz. Iskola diákjai közül 13-an választották az első választ, 9-en a másodikat, 2-en a harmadikat és egy diák a negyediket. Természetesen több választ is lehetett jelölni a kérdésben. A 2. sz. Iskola szintén az első választ jelölték legtöbben, aztán a másodikat, harmadikat, viszont a negyedikekre nem érkezett jelölés. A 3. sz. Iskolában pedig fele-fele arányban az első és második válaszra.

A tizenkilencedik kérdés az volt, hogy hol hallottak először a környezetvédelemről? A legtöbb diák a szüleitől és a tanáruktól hallott. Az interneten pedig egyik diák sem hallott róla.

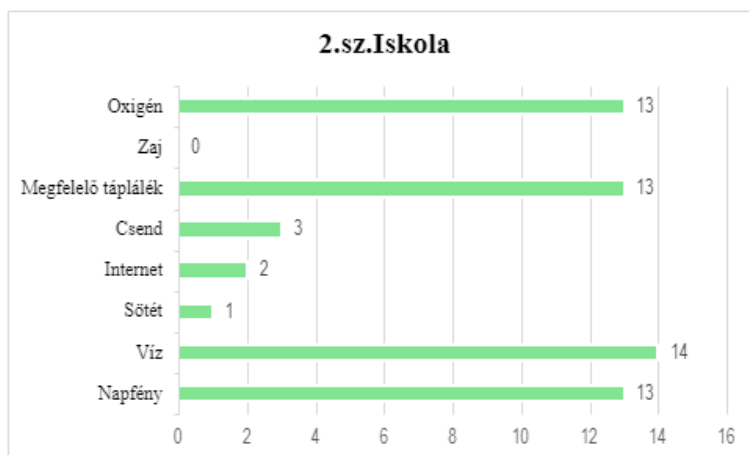
Az utolsó és záró kérdés pedig egy jelölős kérdés volt: Tudod-e milyen feltételek szükségesek az életben maradáshoz?

- 1- Napfény
- 2- Csend
- 3- Víz
- 4- Megfelelő táplálék
- 5- Sötét

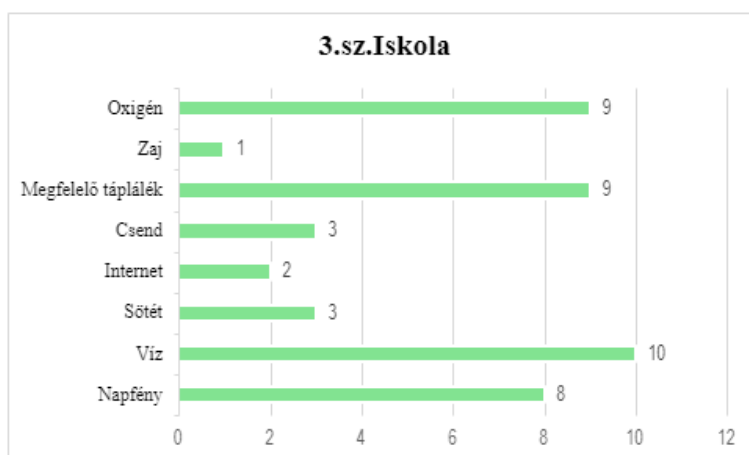
- 6- Zaj
- 7- Internet
- 8- Oxigén

1.Sz. Iskola

2. Sz. Iskola

3. Sz. Iskola

Mint a diagrammon is látható a diákok többsége az oxigén, a táplálékot, a vizet és a napfényt jelölte, mint helyes válasz. Ezenkívül még a csend kapott több jelölést és a sötét.

5.3 Következtetés

A Péterfalvi Kistérség 3 iskolájának 3-4. osztályos diákjai beigazolták az első hipotézisem. A tanulók a saját szintjükhöz mérten tisztában vannak a környezetismeret és védelem fogalmával. A diákok mindenre tudtak válaszolni. Bár hozzá kell tennem voltak diákok minden iskolában, akinek kevésbé fejlett a tudás szintje a környezetismerettel kapcsolatban és voltak olyan diákok is, akiket egyáltalán nem érdekelt a kérdőív kitöltése. Azoknak a diákoknak a tudását csak feltételezni tudom, hogy gyenge. Megfigyelésem alapján, az 1. számú iskola diákjai teljesítették ezt a kérdőívet a leggyengébben, a legkiemelkedőbbnek pedig a 3. számú iskola diákjait gondolnám. Összeségében azt tudom mondani a 3 iskola diákjainak lexikai tudása teljes mértékben megfelelő.

A második hipotézisem nem feltétlen gondolom beigazolódnak. Mivel a gyerekek a lexikai tudásukon kívül nem használják ezt a gyakorlatban. Továbbra is láttam őket szemetelni, pazarolni a vizet, stb. Sajnos nincs elég környezettudatos felnőtt, aki motiválná a gyerekeket a környezettudatosságra. Ebben a kérdésben az iskolák között nem láttam különbséget, mivel mind a három iskola egy kisebb faluban helyezkedik el, és sem az iskolák, sem a falvak nincsenek környezetvédelmi szinten kiépülve.

Szerintem több természetvédelmi projektben kellene részt venniük a gyerekeknek, mert nem elég az, ha csak megtanulják a fogalmakat, vagy tudnak ezekről a dolgokról fejben, a gyakorlatban sokkal fontosabb lenne kivitelezni. Remélem ezek a gyerekek, ha felnőnek nem felejtik el még ezeket a tudásaikat sem, hanem kilépnek a sorból és környezettudatos életet fognak élni.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozat témája: *Környezetóvó magatartás kialakításának szerepe kisiskolás korban a Péterfalvi Kistérség Iskoláinak elemi osztályaiban.* A szakdolgozat témájának a fontossága abban rejlik, hogy a környezeti nevelést már alsó tagozaton fontos elkezdni és megalapozni, hogy a későbbiekben ez teljes értékűvé váljon.

A munka készítése folyamán megismerkedtem környezeti nevelés fontosabb fogalmaival. Betekintést nyertem a környezetvédelem és a környezeti nevelés kialakulásának a történetével.

Továbbá meg is megismerkedtem a legnagyobb lokális és globális környezeti problémákkal, a különböző nevelési törvényekkel, mozgalmakkal és konferenciákkal. Megtudhattam, hogy milyen alapelveknek kell teljesülnie ahhoz, hogy a kisiskolás korban környezeti nevelést oktassunk.

Megismerkedhettem környezeti nevelés különböző stratégiaival, területeivel és színtereivel. Betekintést nyerhetünk a fenntarthatóság pedagógiájába, emellett pedig megtudhattam pontosan mi is az erdei iskola és milyen jellemzői vannak. A kárpátaljai "Felfedezem a világot" című könyv segítségével megtudhattam milyen környezetvédelmi feladatok várnak a gyermekre kisiskoláskorban.

Fontos kiemelni, hogy a környezeti nevelést már születésünk előtt el kell kezdeni, nem elég csak az alsó tagozaton. De a környezeti nevelés gyermekkori megalapozására, mint jövőbeli pedagógus én is nagy hangsúlyt szeretnék fektetni a későbbiekben.

Kutatásom során a hipotézisem pozitív csalódás volt, mivel az iskolák és ezáltal a diákok sokkal fejlettebbek a környezeti nevelés és oktatás terén. Ezenkívül sajnos a gyerekek egyre több rosszat látnak másoktól ezáltal úgy gondolják, ha mást sem érdekel a környezetvédelem engem miért érdekelne. Ezen kellene szerintem változtatni és sokkal több környezetvédelmi projektet vagy eseményt szervezni.

A környezeti nevelés terén tehát törekedni kell arra, hogy a diákok minél jobban megismerjék a környezeti kérdésekkel kapcsolatos cselekvési lehetőségeiket, és képesek legyenek élni is ezekkel, vagyis, hogy rendelkezzenek cselekvési képességgel (Jensen és Schnack, 1994).

Резюме

Тема бакалавр роботи: *Формування екологічної свідомості молодших школярів у початкових класах шкіл в селі Пийтерфолво*. Важливість теми роботи полягає в тому, що важливо починати і налагоджувати екологічну освіту в молодших класах, щоб вона згодом стала цілісною цінністю. Під час підготовки роботи я ознайомила з найважливішими поняттями екологічного виховання.

Дізналася про історію розвитку охорони навколишнього середовища та екологічної освіти. Познайомилася з найбільшими локальними та глобальними екологічними проблемами, різними законами освіти, рухами та конференціями.

Я зміг дізнатися, яких принципів необхідно дотримуватися, щоб викладати екологічну освіту в початковій школі. Я змогла познайомитися з різними стратегіями, напрямками та сценами екологічної освіти.

Ми можемо зрозуміти педагогіку сталого розвитку, а також я дізнався, що таке лісова школа та які її характеристики. За допомогою книги «Відкриваємо світ» на закарпатті я змогла дізнатися, які екологічні завдання чекають на дитину в початковій школі.

Важливо підкреслити, що екологічну освіту слід починати ще до нашого народження, а не лише в молодших класах. Але, як майбутній педагог, я також хотіла би в майбутньому приділяти багато уваги фундаменту екологічного виховання в дитинстві.

Під час мого дослідження моя гіпотеза була розчарована, оскільки школи, а отже, і учні, набагато просунутіші в екологічній освіті та навчанні. Крім того, на жаль, діти бачать все більше поганого від оточуючих, тому думають, що якщо нікого не цікавить охорона навколишнього середовища, то навіщо мені цікавитися. Я вважаю, що це потрібно змінити і організувати більше природоохоронних проектів чи заходів.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Ádám Ferencné – Boldis Anna Kornélia (2013): *A környező világ megismerésének módszerei*. Jegyzet, tankönyv.

Ádám József (2002): *Környezet- és természetvédelmi lexikon*. Budapest, Akadémiai kiadó.

Csenger Lajosné (2015): A környezeti nevelés elmélete és gyakorlata. In: *Képzés és gyakorlat*, 13(1-2). 181-194.

Havas Péter (1993): A környezeti nevelés néhány pedagógiai elve és területei. In: *Új Pedagógiai Szemle*, 1993/10. 12-21.

Havas Péter (2001): A fenntarthatóság pedagógiai elemei. In: *Új Pedagógiai Szemle*, 9 (51). 3-15.

Hortobágyi Katalin (1993): *Erdei iskola: "Ahol a fáktól jobban látni az erdőt"*. Budapest, IFA-OKI.

Kertész Ágnes (2010): *Környezeti nevelés lehetőségei egy általános iskolában*. Diplomadolgozat. Kézirat.

Kollarics Tímea (2014): *Környezetpedagógia*. Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar.

Kováts-Németh M. (2010): *Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig*. Pécs, Comenius Kiadó.

Krakker Anna (2016): Környezettudatosságra és fenntarthatóságra nevelés élményalapú módszerekkel kisiskolás korban. In: Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél Spring Wind IV. Kötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége 39-45.

L. I. Osztapcsenko, P. G. Bálán, T. A. Kompanec, Sz. R. Ruskovszkij (2019): *Biológia és ökológia*. Csernyivci. "Bukrek".

Nagyija Bibik, Halina Bondarcsuk (2019): *Felfedezem a világot*. Csernyivci. "Bukrek"

Schróth Ágnes(szerk.) (2015): *Környezettan szakmódszertana környezettan szakos tanárjelöltek részére*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem.

T. H. Hilberg, Sz.Sz. Tarnavszka, N. M. Pávics, L.V. Hrubiján (2020): *Felfedezem a világot, 3 osztály*. Lviv. "Szvit"

T. H. Hilberg, Sz.Sz. Tarnavszka, N. M. Pávics, L.V. Hrubiján (2020): *Felfedezem a világot, 4 osztály*. Lviv. "Szvit"

Vajdovichné Visy Erzsébet (1994): Az óvodás és kisiskolás korú gyerekek környezeti nevelésének stratégiai elvei. In: *Iskolakultúra*, 13(4). 4-7.

Varga Attila (2004): *A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai*. Ph.D disszertáció. Kézirat.

Vízy Istvanné (1994): A kisiskolások környezeti nevelése. In: *Iskolakultúra*, 13(4). 62-64.

Mellékletek

1. Számú melléklet: Kérdőív

Játékos teszt a természetvédelemmel kapcsolatos ismeretekről

1. A te nemed?

fiú

lány

2. A te életkorod?

9 éves

10 éves

11 éves

3. Melyik iskolába jársz?

Nagypaládi Móricz Zsigmond Középszintű Oktatási Intézmény

Fertősalmási Gimnázium

Péterfalvai Kölcsey Ferenc Alap- és Középfokú Oktatási Intézmény

4. Mit látsz az alábbi képeken?

egészséges zöld erdőt

autót

állatokat

kiszáradt erdőt és fákat

gombát

mókust

5. Mik tartoznak az élettelen természet közé?

- sziklák   óceán
 levegő   tulipán
 lepke   az ember

6. Miként tudjuk óvni a környezetünket? Jelöld ki a helyes válaszokat!

- vigyázunk a vizeinkre, takarékoskodjunk vele
 nem szemetelünk
 kivágjuk a fákat
 jobban figyelünk a környezetünkben élő állatokra és növényekre

7. Mire használjuk leginkább a vizet otthonunkban? Soroljatok fel legalább 3 dolgot.

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

8. Melyik az a folyó amelyik a legközelebb folyik hozzád?

- Tisza   Duna   Dnyeszter

9. Jelöld ki melyek azok az emberi tevékenységek, amelyek nem szennyezik a levegőt?

- avar égetése   állatok legeltetése
 fák permetezése   fák ültetése

10. Nevezetek meg 3 élőlényt az emberen kívül!

- 1) .....
- 2) .....

3) .....

11.Hogyan védhetjük meg a környezetünket? Jelöld ki a helyes válaszokat!

- ne bántsuk az állatokat
- tépjük le a szép virágokat
- ne vágjuk ki a fákat
- ne szennyezzük vizeinket, a vízben élő állatok miatt
- ne ültessünk több fát és növényeket
- több műanyaggal borított terméket vegyünk a boltban
- hasznosítsuk újra környezetünk anyagait

12.Melyik rovar segít a növények beporzásban?

- katica
- méh
- hangya
- darázs

13.Hogyan hívják Ukrajnában azt a könyvet, amiben a védett állatok és növények szerepelnek? Jelöld ki a helyes választ!

- Védelem Könyve
- Ne bántsát az élőlényeket!
- Ukrajna Vörös Könyve
- Környezetvédelem

14. Említs meg 2 természetvédelmi jeles napot! Ha tudod mikor van írdd le.

1) .....

2) .....

- otthon, szüleimtől
- az iskolában a tanítónőtől
- az iskolában a barátaimtól
- az interneten olvastam róla

20. Tudod-e, milyen feltételekre van szüksége az élethez (embernek, állatoknak, növényeknek)? Jelöld a megfelelőt!

☐ napfény	☐ csend
☐ víz	☐ megfelelő táplálék
☐ sötét	☐ zaj
☐ internet	☐ oxigén

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Bornemisza Enikő.pdf

Ким подано:

Greba Ildikó

Дата перевірки:

2024-05-27 12:12:38

Дата звіту:

2024-05-27 17:20:39

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

34

Кількість слів:

8633

Схожість 20%	Збіг: 35 джерела	Вилучено: 4 джерела
Інтернет: 9 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 3%	Кількість: 35 джерела	Перефразовано: 629 слова
Цитування 6%	Цитування: 27	Всього використано слів: 673
Включення 1%	Кількість: 4 включення	Всього використано слів: 112
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 0 слова